

Смолянко Ю.М.,
Єсипчук М.О.

Виховання культури поведінки
дітей старшого дошкільного віку
в умовах організації спільної
діяльності

Черніїв 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

СМОЛЯНКО Ю. М., ЄСИПЧУК М. О.

**ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

для студентів освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Чернігів – 2024

Рецензенти:

Мамчич О. Б., к.пед.н., доц. кафедри мов і методики їх викладання
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка;

Сластьон Н. М., завідувач ДНЗ №59 «Білочка» Чернігівської міської ради.

Смолянко Ю. М., Єсипчук М. О. Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності. ФОП «Баликіна», м. Чернігів, 2024 р. 72 с.

Навчальний посібник **«Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності»** розроблено для студентів денної та заочної форм навчання ОС «бакалавр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

У посібнику висвітлено теоретичні засади та практичні аспекти формування культури поведінки у дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності. Значну увагу приділено методам, прийомам та формам організації спільної діяльності дітей у дошкільному закладі, що сприяють формуванню моральних якостей, комунікативної компетентності та позитивної взаємодії з однолітками і дорослими.

Посібник містить методичні рекомендації, завдання для самостійної роботи, практичні вправи та приклади організації різних видів спільної діяльності у закладі дошкільної освіти.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (протокол №7 від 2023 року).

© Смолянко Ю. М., Єсипчук М. О., 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	12
1.1 Дослідження культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в психолого-педагогічному контексті	12
1.2 Особливості та умови формування культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.....	15
1.3 Значення культури поведінки щодо спільної діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	22
1.4 Засоби та технології виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності	245
Висновки до першого розділу	31
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	33
2.1 Дослідження сформованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.....	33
2.2 Використання сучасного дитячого відеоконтенту у вихованні культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.....	45

2.3 Ефективність використання сучасних технологій у формуванні культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.....	53
Висновки до другого розділу	54
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	58
ДОДАТКИ.....	65

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти;

ЗВО – заклад вищої освіти;

ДО – дошкільна освіта;

ДНЗ – дошкільний навчальний заклад;

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

МОН України – Міністерство освіти і науки України;

ОС – освітній ступінь;

АР – адаптивна реальність;

ФПК – формування професійної культури;

ЗУН – знання, уміння, навички;

ОПП – освітньо-професійна програма;

ДСДО – Державний стандарт дошкільної освіти

ВСТУП

Проблема виховання культури поведінки підростаючого покоління є однією з головних на сучасному етапі розвитку людства. Зниження культурно-морального рівня суспільства зумовлює необхідність створення нових підходів і способів виховання культури поведінки особистості, особливо в контексті загальнолюдських цінностей та норм поведінки. Його фундамент закладається у старшому дошкільному віці, що визначає подальший гармонійний розвиток особистості і суспільства загалом.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. (2022-2025), Законах України «Про освіту» (2023) [33], «Про дошкільну освіту» (2023) [30], «Про вищу освіту» (2023) [35], Базовому компоненті дошкільної освіти (2023) [34] в Україні зазначено, що реформування освітньої системи має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, а головним завданням виховання є розвиток у дитини культури поведінки як домінуючої у структурі особистості [3].

Одним з аспектів морального виховання дитини є формування культури поведінки. Актуальність проблематики визначається соціальною затребуваністю особистості, здатної до самостійної культурно-орієнтованої діяльності та співпраці з оточуючими людьми, духовно багатої, яка успішно адаптується до мінливих соціально-культурних умов сучасного життя. Необхідно навчити дитину скрізь і в усьому поважати суспільство в цілому і, кожного його члена окремо, ставитися до них так, як він відноситься до себе і, щоб інші також ставилися до нього. Бути культурним і вихованим не є надбанням обраного кола людей. Кожна людина має право і обов'язок стати гармонійною особистістю і вміти гідно поводитися в кожній ситуації. З правилами хорошого тону слід знайомити дошкільнят, починаючи з раннього віку і продовжувати протягом усього періоду дитинства [5].

Події останнього часу показали, що економічна дезінтеграція, соціальна диференціація суспільства, девальвація духовних цінностей зробили негативний

вплив на суспільну свідомість населення країни, різко знизили виховний вплив культури, мистецтва і освіти як найважливіших факторів морального виховання.

Так, відомі психологи, зокрема, І. Бех, О. Запорожець, О. Видра, Г. Костюк розглядали дошкільний вік як ключовий період у формуванні моральних норм та цінностей у дітей. Їхні погляди були спрямовані на розуміння, як саме діти освоюють соціальні норми, набувають навичок соціальної взаємодії та розвивають свій моральний компас. Вчені вважали, що соціальне середовище грає важливу роль у розвитку моральних уявлень дитини; роль виховання та навчання в розвитку моральних якостей, враховуючи взаємодію з навколишнім середовищем. Отже, у період дошкільного віку відбувається активний процес формування основ моралі та етики у дітей під впливом взаємодії з оточуючим середовищем. Моральне виховання дітей дошкільного віку є однією зі складних, важливих завдань виховання в умовах сучасного закладу дошкільної освіти [5].

Зазначимо, що недостатньо дослідженою є проблема використання сучасних технологій виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності. Водночас у практиці вищої школи наявна низка суперечностей, яку потрібно розв'язати, як-от між:

- новою парадигмою вищої педагогічної освіти, спрямованою на підготовку ключових компетентностей у дітей дошкільного віку та недостатнім рівнем використання сучасних технологій виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності;

- освітніми вимогами щодо підготовки дітей дошкільного віку й відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов, що забезпечують виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.

Подолання виявлених суперечностей обумовлює потребу наукового осмислення та вирішення проблеми виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності [28].

Ураховуючи соціальну й науково-практичну значимість та актуальність окресленої проблеми, її недостатню теоретичну розробленість і нагальну

необхідність розв'язати виявлені суперечності обумовили вибір теми дослідження: **«Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності»**.

Мета та завдання дослідження. *Мета дослідження* – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов використання сучасних технологій виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.

Для досягнення мети дослідження визначено такі *завдання*:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясувати стан розроблення проблеми виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності та конкретизувати сутність основних понять дослідження.

2. Розробити критерії та показники виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.

3. Виявити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов використання сучасних технологій виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності .

Об'єкт дослідження – виховний процес дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – засоби виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети на всіх етапах дослідження використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз й узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної та фахової літератури з проблеми виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності; з'ясування змісту базових понять; систематизація та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, порівняльний аналіз нормативних документів із дошкільного фаху; узагальнення теоретичних підходів щодо

проблеми дослідження для визначення понятійно-категоріального апарату дослідження;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження, бесіди зі студентами, викладачами закладів вищої освіти, вихователями закладів дошкільної освіти, методистами, дітьми дошкільного віку; анкетування працівників закладів дошкільної освіти для вивчення проблеми виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності; опитування; самооцінювання; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) з урахуванням теоретично обґрунтованих педагогічних умов виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності; опитування, методи експертних оцінок; апробувально-контрольний зріз даних контрольного експерименту та якісний порівняльний аналіз із результатами констатувального експерименту;

– *статистичні*: методи оброблення експериментальних даних для кількісного та якісного аналізу, підтвердження вірогідності отриманих емпіричних результатів.

Практична значимість проведеного дослідження полягає у тому, що за його результатами сформовано рекомендації для вихователів групи старшого дошкільного віку щодо організації виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності з використанням сучасних технологій.

Науково обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов використання сучасних технологій виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.

Розроблено електронний навчальний посібник «Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності» для вихователів закладів дошкільної освіти та дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальна база дослідження. Комунальний заклад «Заклад дошкільної освіти № 3 «Дитяча Академія» та Дошкільний навчальний заклад №59 «Білочка» Чернігівської міської ради. У дослідженні приймало участь 60 дітей віком від 5 до 6 років: 30 дітей КГ (контрольна група) та 30 дітей ЕГ (експериментальна група).

Матеріали можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти; вихователями закладів дошкільної освіти у професійно-педагогічній діяльності та студентами – майбутніми фахівцями дошкільної освіти під час професійної підготовки в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес закладів вищої освіти, позашкільних навчальних закладів та закладів дошкільної освіти.

Основні положення й результати дослідження систематично обговорювали на наукових і міжкафедральних семінарах та засіданнях кафедри дошкільної та початкової освіти; засіданні методичного об'єднання «Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності» в освітньому процесі діяльності закладів дошкільної освіти №3 та №53.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Дослідження культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в психолого-педагогічному контексті

У дослідженнях сучасних зарубіжних та вітчизняних учених проблема виховання культури поведінки особистості розглядається переважно в таких аспектах: теоретико-методологічні засади виховання культури поведінки (С. Анісімов, М. Бердяєв, М. Вебер, В. Малахов, В. Соловйов, В. Франкл), особистісно орієнтований підхід до її виховання (І. Бех, А. Богущ, А. Бойко, О. Кононко, В. Кузь, О. Савченко), особливості виховання культури поведінки на різних етапах онтогенетичного розвитку (Л. Артемова, В. Білоусова, О. Богданова, В. Горєва, О. Дейч, В. Нечаєва, С. Петеріна, Н. Хамська та ін.), виховання культури спілкування дошкільників і молодших школярів (Г. Лаврентьєва, Т. Поніманська, С. Хаджирадева), естетичні аспекти культурної поведінки (М. Волос, В. Дружинін, І. Зязюн, Л. Масол, Н. Миропольська, А. Федь).

Культура охоплює певну систему цінностей, які втілюються в поведінкових нормах і правилах. М. Горлач і В. Кремень зазначають, що сенс культури полягає в правилах, що встановлюють межі, а також репрезентують форми і засоби задоволення потреб людини. За такого підходу культура поведінки може бути визначена як спосіб організації особистістю власних дій і вчинків, що забезпечують її гармонійний розвиток [15].

Отже, у дослідженні поняття «культура» розглядаємо як сферу духовного життя суспільства, що охоплює, насамперед, систему виховання, освіти, духовної творчості, модель цінностей, ідей і інших символічно значимих

чинників, що формують людську поведінку, а також продукти такої поведінки. Поняття «поведінка» теж дослідниками трактується неоднозначно, зокрема, у словнику з етики «поведінка» означає сукупність вчинків людини, що мають моральне значення, вчинених нею у відповідно тривалий період у постійних умовах або в умовах, що змінюються».

У психології поняття «поведінка» розглядається як спрямована на іншу людину активність особистості, особлива форма індивідуальної діяльності, пов'язана із стосунками людей.

У соціології «культура поведінки» визначається як сукупність духовних цінностей, правил, норм, що регулюють характер взаємин між людьми і слугують для того, щоб полегшити їх входження в суспільство. Тим самим культура поведінки стає результатом успішної адаптації людини до умов життя в суспільстві. Основа етичного підходу до культури поведінки особистості полягає в тому, що будь-які вчинки людини розглядаються в діалектиці добра і зла [13].

У педагогіці культура поведінки розглядається як сукупність корисних, стійких форм повсякденної поведінки в побуті, спілкуванні та різних видах діяльності. Аналіз різних підходів до змісту поняття «культура поведінки» за різними джерелами дозволяє дійти висновку, що найбільш близькими до нашого дослідження є розуміння культури поведінки як регулятора діяльності людини, мірою того, якою має бути людина в певному суспільстві, відповідно до яких принципів вона має діяти і розвиватися. Так, культуру поведінки ми розуміємо як сукупність сформованих, соціально значущих якостей особистості, її щоденних вчинків у суспільстві, що ґрунтуються на нормах моралі, етики, естетики та культури.

Зауважимо, що, оскільки фундамент культури поведінки закладається в старшому дошкільному віці і визначає подальший гармонійний розвиток особистості, то формування загальної культури у дитини, аспектом якої є культура поведінки, – головна мета виховання у старшому дошкільному віці,

адже процес виховання культури поведінки пов'язаний із періодом початкової соціалізації особистості.

Нині існують різні підходи до структурної будови змісту виховання культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку, в яких можна виділити взаємозв'язані компоненти [18]:

1) культура діяльності – поведінка дитини на заняттях, в іграх, під час виконання трудових доручень. Формувати в дитині культуру діяльності – це значить виховувати в неї звичку утримувати в порядку місце, де вона працює, навчається, грається, звичку доводити до кінця розпочату справу, бути наполегливим у досягненні мети, навчати її не відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні, привчати бережно ставитись до іграшок, речей, книг;

2) культура спілкування, що передбачає навчити дитину поважати суспільство загалом і кожного його члена окремо та ставитися до них так, як він ставиться до себе. Культура спілкування обов'язково передбачає культуру мовлення дитини;

3) культурно-гігієнічні навички і звички, що починаються з виховання акуратності й охайності. До культурних звичок зараховують привчання вставати вранці та робити зарядку, вмиватися, чистити зуби, акуратно зачісуватися, тримати в чистоті взуття та одяг.

У старшому дошкільному віці діяльність педагога з виховання культури поведінки будується з урахуванням досягнутого дітьми рівня вихованості і спрямована на те, щоб закріпити і зробити звичними засвоєні позитивні форми поведінки, а також познайомити дітей із новими правилами культури поведінки, розширити «соціальну зону» їх застосування, сформувати нові цінні звички [4].

Можна виділити такі напрями виховання культури поведінки дітей дошкільного віку: формування уявлень про норми поведінки, про моральні якості особистості, розвиток моральних почуттів (гуманізму, колективізму, позитивного ставлення до оточуючих, почуття любові). Культура поведінки дошкільників взаємопов'язана з внутрішньою культурою особистості та її загальноприйнятими звичаями. Безпосередньо внутрішня культура поведінки

дитини істотно визначає зовнішню поведінку. Крім того, зовнішня поведінка впливає на внутрішню культуру, змушуючи кожну дитину бути витриманою та дисциплінованою. Недбалість у зовнішньому вигляді, безтактність, брутальність та неухважність формують негативні якості особистості. У зв'язку з цим необхідно навчити дітей використовувати в житті основні правила культури поведінки.

Варто працювати над формуванням культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку шляхом вирішення таких завдань: формувати навички культури поведінки в повсякденному житті; вчити бачити свої недоліки в поведінці і вміти їх виправляти; познайомити з правилами культури поведінки; виховувати любов і шанобливе ставлення до близьких і оточуючих людей; навчити ставитися до оточуючих з турботою і терпінням, але при цьому проявляти нетерпимість до поганих вчинків людей [6].

На нашу думку, головним завданням виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку є створення педагогічних умов, за яких дитина на власному досвіді переконалася б у шкідливості для себе тих вчинків, від яких застерігав її вихователь. Тільки такий підхід буде стимулювати виникнення правильних уявлень про те, як потрібно поводитися в тій чи іншій ситуації. З огляду на це виховання культури поведінки дитини має відбуватися не шляхом декларації, роз'яснення, а шляхом переживання нею наслідків негативних вчинків і накопичення морального досвіду.

1.2 Особливості та умови формування культури поведінки дітей старшого дошкільного віку

Формування культури поведінки дітей 6-7-го років життя відбувається в умовах поступового розширення соціального середовища. Найбільш авторитетною фігурою залишається дорослий, на оцінку якого дитина орієнтується у власних діях і вчинках, проте надалі розширюються взаємини з

однолітками, значення яких постійно зростає. Серед основних механізмів, що визначають формування культури поведінки, виділяють спостереження за соціальною поведінкою, наслідування дій і вчинків, інтеріоризація [41].

У змістовій структурі культури поведінки старших дошкільників можна виділити емоційний, когнітивний, мотиваційно-ціннісний і праксичний компоненти, що виконують відповідно оцінно-регулятивну, гностичну, спонукальну та діяльнісну функції. Відповідно до змістової структури культури поведінки дітей старшого дошкільного віку виділяють такі критерії її сформованості: повнота уявлень і знань дитини про себе, про правила культурної поведінки; орієнтація дитини на соціально схвалювані норми поведінки; позитивне емоційне сприйняття себе, оточуючих, довкілля; відповідність дій і вчинків дитини встановленим соціальним еталонам [6].

У структуру культури поведінки дитини входять наступні компоненти: культурно-гігієнічні навички, культура спілкування, культура діяльності. Охарактеризуємо кожен компонент.

Культурно-гігієнічні навички - вагома складова частина культури поведінки. Вимогами гігієни і нормами людських відносин продиктовано необхідність охайності, утримання в чистоті обличчя, рук, тіла, зачіски, одягу і взуття.

Можна дати наступне визначення щодо «культурно-гігієнічні навички» — це автоматизований спосіб виконання будь-якої дії, який в цілому регулюється свідомістю, що сприяє прояву охайності, чистоти обличчя, рук, тіла, зачіски, одягу, взуття. У дошкільному віці діти повинні засвоїти певні навички туалету, навички вмивання, навички одягання і роздягання, навички і правила культури їжі (приймати їжу сидячи за столом, їсти з закритим ротом, правильно користуватися столовими приборами тощо). У дітей старшого дошкільного віку вже повинні бути сформовані стійкі звички культурно-гігієнічних навичок [8].

Культура спілкування - це знання правил спілкування і вміння співвіднести їх з певною ситуацією. Культура спілкування дітей дошкільного віку встановлює норми і правила відносин дитини з людьми різного віку в сім'ї, дитячому садку, громадських місцях (з дорослими, однолітками, малюками, знайомими і

незнайомими). Під культурою спілкування варто розуміти освоєння дитиною культурних норм монологічної та діалогічної мови, дотримання вимог мовного етикету, грамотності мови. Також вона передбачає розвиток у дітей вміння розуміти зовнішнє вираження всіляких емоційних станів людей, враховуючи пережиті ними почуття і емоції, а потім вибирати відповідні способи поведінки і спілкування. Дітей старшого дошкільного віку підводять до розуміння того, що обов'язкові якості культури спілкування – ввічливість, делікатність, тактовність, товариськість, привітність, доброзичливість [38].

Культура діяльності - дотримання дошкільнятами елементарних правил організації та здійснення індивідуальної та спільної діяльності, користування інструментами і матеріалами, дотримання норм співпраці, відповідальності, організованості. Культура діяльності дошкільника проявляється в його поведінці на заняттях, в іграх, під час виконання трудових доручень та ін.

Одним з основних завдань морального виховання є формування культури поведінки. Культура поведінки дошкільника являє собою сукупність корисних для суспільства стійких форм повсякденної поведінки в побуті, в спілкуванні, в різних видах діяльності [10].

Розглянемо передумови і етапи формування культури поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Старший дошкільний вік - вік виникнення волі як здатності свідомо керувати своєю поведінкою, своїми зовнішніми і внутрішніми діями, тобто довільності. У процесі виховання і навчання під впливом вимог дорослих і однолітків у дітей формується вміння підпорядковувати свої дії тій чи іншій задачі, домагатися досягнення мети, а також долати виникаючі труднощі. Вони опановують умінням контролювати свою позу, наприклад, сидіти спокійно на заняттях так, як цього вимагає вихователь.

Дитина дошкільного віку вчиться управляти своїм пам'яттю, мисленням. Управляти процесом запам'ятовування і пригадування дошкільник може, досягнувши чотирирічного віку, і він починає ставити собі завдання запам'ятати доручення, яке сподобалося йому. Можна зазначити, що «свідоме управління поведінкою тільки починає складатися в дошкільному дитинстві. Вольові дії

сусідають з діями ненавмисними, імпульсивними». Головне в управлінні своєю поведінкою – вміти зупинити те, що відбувається як би само собою, затримати імпульсивну відповідь, звичну реакцію на той чи інший подразник. Без цієї здатності неможливо виконувати вказівки дорослого, слідувати нормам поведінки, зосередитися на якій-небудь справі і довести її до кінця, планувати свої дії. Всі ці дії вимагають довільності поведінки, тобто здатності володіти і управляти собою. Ведення спостереження педагогом за появою важливого новоутворення старшого дошкільного є основою формування культури у старших дошкільнят [5].

Протягом дошкільного дитинства змінюються як самі вольові дії, так і їх питома вага в загальній картині поведінки. У старшому дошкільному віці дитина стає здатною до порівняно тривалих вольових зусиль, хоча і сильно поступається в цьому відношенні дітям шкільного віку. Для дошкільника старшого віку характерні поява і розвиток вольових дій, але сфера їх застосування і їх місце в поведінці залишаються обмеженими. Формуванням культури поведінки необхідно займатися систематично і планомірно, привчання старших дошкільнят до культурної поведінки від випадку до випадку не дає стійких результатів [16].

Можна виділити наступні три етапи процесу формування навичок культурної поведінки:

1. Встановлюється певне коло вимог, виокремлюються конкретні способи дій, «образи поведінки», що підлягають засвоєнню дітьми; формування досвіду культурної поведінки здійснюється одночасно з входженням дитини в новий спосіб життя.

2. Відбувається об'єднання окремих дій, навичок і закріплення їх.

3. Закріплення формованих навичок, застосування їх в різноманітних умовах.

Перший етап пов'язаний з виробленням позитивного емоційного ставлення до діяльності, яка пов'язана з культурою поведінки, до дитячого садка, групи дітей, навчання необхідним способам дій і вправа. На даному етапі

використовується система вправ, ігор-занять, покази способів дій, «способу поведінки» в повсякденному житті, іграх.

Другий етап спрямований на закріплення навичок, обумовлює їх засвоєння. Тут широко використовуються вправи, ігри-інсценування, побутова діяльність, узагальнені вказівки, етичні бесіди, використання фотопосібників, художньої літератури.

На третьому етапі відбувається закріплення культурної поведінки в різних умовах (вправи в різних ситуаціях, контроль, приклад).

На процес виховання культури поведінки в процесі спілкування при цьому впливають такі фактори як особливості відносин в суспільстві, в якому живе і росте дитина, особливості сімейної атмосфери, особливості емоційно-психологічного клімату в групі дитячого закладу, яку дитина відвідує. Виходячи з такої особливості дошкільнят, як конкретність мислення, можна зазначити, що діти не можуть освоїти всі ці норми, якщо вони не представлені дорослими чітко, за допомогою показових прикладів з творів художньої літератури, а також з життя самих дітей, розглядаючи їх вчинків з точки зору морально-етичних норм і правил спілкування в суспільстві [15].

Педагогічні умови являють собою один з компонентів педагогічної системи, який відображає сукупність можливостей матеріального та освітнього середовища, що впливають на особистісні та процесуальні аспекти даної системи і забезпечують її ефективне функціонування і розвиток. Вони відображають такі особливості побудови педагогічного процесу, процесу взаємодії, які забезпечують його ефективність у формуванні тих чи інших властивостей або якостей особистості, розвитку тих чи інших аспектів діяльності.

В цілому, формування культури спілкування як одного з аспектів культури поведінки знаходиться в тісному взаємозв'язку з реалізацією таких умов, як підвищення комунікативної компетентності педагога, формування конструктивного стилю педагогічного спілкування, а також вивчення рівня сформованості культури спілкування дітей дошкільного віку і поетапне її формування.

Наступною складовою культури поведінки є культура діяльності. Культура діяльності тісним чином пов'язана з культурою спілкування, тому що в процесі діяльності проявляється і культура спілкування в тому числі. Тому необхідно розмежувати і акцентувати увагу на тому, що культура діяльності буде розглядатися нами як сформованість певних умінь і навичок, виконувати діяльність з урахуванням поставленої мети, вміння доводити розпочате до кінця, вміння в процесі діяльності звертатися за допомогою і вміння проявляти власну творчість. Серед усього різноманіття видів діяльності, в які включається дитина дошкільного віку, у всіх з них важливе значення має розвиток у дитини навичок самоорганізації. Це дозволить підвищити рівень культури діяльності, коли дитина старшого дошкільного віку буде здатна самостійно сприймати завдання, поставлене дорослим, організовувати свою діяльність, планувати елементарні дії, здійснювати їх, оцінювати отриманий результат [12].

Для розвитку даних умінь у дитини найважливішою умовою є сам процес організації діяльності, ключову роль в якому відіграє педагог. Саме педагог направляє дитину, формує у нього основні вміння і навички. Це означає, що формування культури діяльності дитини дошкільного віку тісним чином залежить від педагогічного керівництва діяльністю дитини.

Формування культури поведінки у дітей старшого дошкільного віку відбувається впродовж важливого етапу їхнього розвитку. Основні умови для успішного формування культури поведінки включають:

- сімейне середовище, приклад батьків: Діти вивчають певні стандарти поведінки, спостерігаючи за своїми батьками. Зразки та цінності, що демонструються вдома, мають значення для культурного виховання. Розвиток культури поведінки здійснюється через позитивні форми комунікації в родині, а саме вихваляння, підтримка та взаєморозуміння;

- дитячий садок та освітня установа: наявність програми, яка передбачає виховання культури поведінки, допомагає формувати у дітей правильні моделі поведінки, дитина вивчає соціальні норми через спілкування з педагогами та

іншими дітьми, педагоги мають активну роль у формуванні позитивних цінностей;

- соціальний контекст, взаємодія з ровесниками: діти вчаться взаємодіяти, спільно грати та ділитися, це допомагає формувати навички соціальної поведінки, вивчення інших соціальних ролей і виконання певних норм та очікувань сприяє розвитку культури поведінки;

- індивідуальні особливості, самоусвідомлення: розвиток внутрішньої моралі та самоусвідомлення сприяє внутрішньому регулюванню поведінки, розуміння та контроль емоцій допомагає дитині адекватно реагувати на різні ситуації;

- використання педагогічних методів та педагогічного впливу: систематичні методи та вправи, спрямовані на розвиток етичних норм та цінностей, допомагають сформувати культуру поведінки;

- реалізація гравітації до соціальних норм та вплив оточення: отримання позитивного фідбеку та визнання сприяє формуванню дитиною певних норм та стандартів поведінки [17].

Загальною метою є створення сприятливого середовища для розвитку позитивних моделей поведінки, етичних та соціальних цінностей у дітей старшого дошкільного віку. Зазначені умови дозволяють створити освітній контекст, в якому діти мають можливість освоювати та внутрішньо узгоджувати культуру поведінки. Також важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та забезпечити індивідуальний підхід до її розвитку.

Педагоги та батьки грають ключову роль у цьому процесі, сприяючи формуванню добрих звичок, розумінню соціальних норм, вихованню відповідальності та емпатії. Важливо створювати ситуації для спільного вивчення та обговорення важливих моральних та етичних питань, а також надавати дітям можливість самостійного вираження своїх думок та відчуттів.

Враховуючи всі аспекти виховання та середовища, у якому зростає дитина, можна досягти більш повноцінного формування її культури поведінки, що

сприятиме становленню особистості з високими моральними та етичними стандартами.

1.3 Значення культури поведінки щодо спільної діяльності дітей старшого дошкільного віку

Старший дошкільний вік відрізняється підвищеною сприйнятливістю до соціальних впливів, формується в цілому механізм морального становлення особистості і кожен його компонент: почуття і відносини, мотиви навички і звички, вчинки, знання і уявлення, що обумовлюють формування якостей особистості, як позитивних, так і негативних. Особливістю психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку є довільність, що сприяє формуванню саморегуляції, самоконтролю в більшій ступені забезпечують стійкість моральної поведінки [9].

На культуру поведінки створюють вплив два фактори:

- зовнішній фактор - відповідає за регулювання поведінки і діяльності людини в суспільстві;
- внутрішній фактор - полягає в особливостях індивідуальних можливостей особистості конкретної людини.

У культурі поведінки проявляється єдність зовнішніх факторів, які регулюють діяльність і поведінку, і внутрішніх, полягають в особливостях індивідуальних можливостей особистості.

Правила культури поведінки, освоєні людиною, перетворюються на важливу якість особистості - вихованість, яке передбачає: дотримання правил етикету; дотримання правил спілкування; підтримка загальнолюдських моральних цінностей [22].

Основною ознакою культури поведінки є прояв точності і обов'язковості.

Одне з головних значень культури поведінки дітей дошкільного віку полягає в тому, що вона сприяє встановленню порядку і стабільності в

дошкільному середовищі. Завдяки їй діти дошкільного віку знають, яким чином вести себе в громадських місцях або в контакт з іншими людьми.

Культура поведінки також дозволяє формувати особистість і характер дитини дошкільного віку відповідно до стандартів суспільства. Це допомагає людям проявляти повагу і взаєморозуміння один до одного, розвиває їх комунікативні навички і це також сприятливо впливає на успіх в дошкільному навчанні.

Ще одним важливим значенням культури поведінки є розвиток шанобливого ставлення до культурної спадщини. При дотриманні цих норм діти дошкільного віку виявляють повагу до культури своїх предків і зберігають її в своїй пам'яті і в житті нового покоління.

Дотримання правил і норм поведінки дозволяє дітям дошкільного віку взаємодіяти один з одним. Культура поведінки відіграє важливу роль у сучасному суспільстві. Вона допомагає дошкільникам бути взаємоввічливими, поважними і терпимими один до одного [26].

Культура поведінки формує загальну атмосферу в суспільстві, вона допомагає дітям відчувати себе в безпеці і комфорті в будь-якій ситуації.

Крім того, культура поведінки сприяє зміцненню довіри і поваги в суспільстві. Вона формує здорові відносини між людьми, сприяє їх співпраці і взаємодопомозі. Культура поведінки дошкільників також допомагає вибудовувати гармонійні відносини зі своїми близькими. Нарешті, культура поведінки є інструментом розвитку особистості і підвищення її самоповаги. Людина, яка шанобливо ставиться до оточуючих, обов'язково викликає повагу у інших людей і покращує свою якість життя.

Отже, культура поведінки має величезне значення для будь-якого суспільства. Вона допомагає людям бути взаємоввічливими, терпимими і поважними один до одного, формує гармонійні відносини і сприяє розвитку особистості. Тому культуру поведінки слід розвивати і підтримувати у всіх сферах нашого життя.

Культура поведінки має величезне значення в нашому житті, адже вона дозволяє нам шанобливо ставитися до інших людей, створювати гармонійні відносини, розвивати духовність і жити в соціумі [12].

Для кожної людини культура поведінки має особисте значення, так як допомагає шанобливо ставитися до себе і свого тіла. Наприклад, здоровий спосіб життя — це частина культури поведінки, яка вимагає шанобливого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших.

Культура поведінки також впливає на наш успіх. Уміння висловлювати свої думки, шанобливо ставитися до думки інших, а також вміння контролювати свої емоції - це все частина культури поведінки, яка допомагає дошкільнятам досягти особистих, а в майбутньому і професійних цілей [21].

Отже, результати дослідження підтверджують, що розвиток культури поведінки дітей старшого дошкільного віку впливає на їхню здатність ефективно взаємодіяти в групі. Культура поведінки є ключовим елементом формування соціальних навичок, таких як співпраця, спілкування та взаєморозуміння.

Розкрито роль вихователя у формуванні культури поведінки дошкільників в освітньому процесі ЗДО. Дослідження вказує на те, що вихователь відіграє значущу роль у створенні позитивної культури поведінки у групі дошкільників, а саме: сприяння розвитку емоційного і соціального інтелекту дітей, встановлення правил і норм групової взаємодії.

В цілому, культура поведінки не тільки полегшує життя, але і сприяє розвитку особистості. Уміння поважати інших і розуміти їхні потреби, вміння контролювати свої емоції і висловлювати свої думки допомагає стати більш відкритим, емоційно інтелектуальним і успішним в житті.

1.4 Засоби та технології виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності

Основними завданнями по вихованню культури поведінки у дітей старшого дошкільного віку є:

- виховання культурно-гігієнічних навичок і розвиток самостійності в їх виконанні;
- виховання уявлень про корисні і шкідливі звички;
- розвиток спілкування і взаємодії з дорослими і однолітками;
- розвиток вміння розрізняти настрій і емоційний стан оточуючих людей; виховання готовності дітей до спільної діяльності;
- виховання вміння відповідально ставитися до дорученого завдання (вміння і бажання доводити справу до кінця, прагнення зробити його добре).

На сьогоднішній день найбільш поширеною є класифікація методів виховання на основі спрямованості - інтегративної характеристики, яка включає в себе в цільову, змістовну і процесуальну сторони методів виховання [7].

Тобто І. Коннікова та Г. Щукіна виділяють наступні три групи методів:

1. Методи формування свідомості особистості: розповідь, етична бесіда, приклад тощо.
2. Методи організації діяльності та досвіду суспільної поведінки: вправа, доручення, привчання, педагогічна вимога, громадська думка, що виховують ситуації.
3. Методи стимулювання поведінки і діяльності: змагання, заохочення, покарання.

З огляду на вікові особливості дітей і закономірності їх розвитку зупинимося на короткій характеристиці конкретних методів, кожної груп.

Перша група методів, як правило, застосовується тоді, коли до свідомості дошкільника потрібно донести ті норми і правила поведінки, які допоможуть йому бездоганно вести себе в суспільстві. Для досягнення цієї мети застосовуються розумні, логічні, але прості докази, які допомагають переконати вихованця в тому, що цей вчинок, поведінка є позитивним або негативним [35].

Розповідь - використовується для формування уявлень про культурно-гігієнічних навичках (корисні і шкідливі звички, послідовність виконання

гігієнічних процедур в режимі дня, користь фізкультурних вправ), про культуру діяльності (правила користування інструментами і матеріалами, організації та здійснення індивідуальної та спільної діяльності).

Бажано, якщо під час розповіді педагог буде використовувати спеціальні набори матеріалів, різні сюжетні картинки, символи [40].

Етична бесіда - дієвий метод, який викликає у дошкільнят емоційний відгук, тим самим дає можливість впливати на почуття вихованців, що допомагає їм засвоювати правила культурного спілкування (вміння слухати і розуміти співрозмовника, висловлювати своє ставлення до навколишнього, використовувати в мові культурні форми спілкування). Використовуючи під час бесіди з дошкільнятами цікаві приклади, цікаву інформацію і наочний матеріал, у дошкільнят активізується увага, формуються навички вербального спілкування. Бесіди можуть бути на наступні теми: «мої товариші», «наші добрі справи», «Будь ввічливий» та ін.

Приклад - один з ефективних методів, який полягає в тому, щоб на певних переконливих зразках проілюструвати особистісний ідеал і надати зразок готової програми культурно-гігієнічних навичок, культури спілкування і культури діяльності [42].

Друга група методів застосовується з метою організації діяльності та досвіду поведінки дошкільнят.

Вправа - багаторазові вправи дошкільнят в діях з виділенням способу і порядку їх виконання, сприяють формуванню культурно-гігієнічних навичок. Необхідно, щоб характер дій не змінювався. Формувати культурно-гігієнічні навички слід в режимі дня. Велике значення режиму дня надавав відомий педагог А. С. Макаренко. На його думку, режим є засобом виховання, правильний режим повинен відзначатися визначеністю, точністю і не допускати винятків.

Привчання - є ефективним методом, який сприяє формуванню у дітей дошкільного віку всіх структурних компонентів культури поведінки: культурно-гігієнічних навичок, культури спілкування, культури діяльності. Вихователь пропонує дітям конкретний зразок поведінки, наприклад, за столом, під час гри,

в розмові з дорослими або однолітками, а потім домагається неодноразового повторення дітьми і точності виконання. У групах старшого дошкільного віку для виконання потрібних дій важливо, щоб була дотримана більш складна послідовність у формуванні умінь і навичок [13].

Вимога - метод виховання, за допомогою якого норми поведінки, які виражаються в особистих відносинах, стимулюють або гальмують певну діяльність вихованця і прояв у нього певних якостей. Спочатку педагог вказує на зразок відносин, а потім налаштовує вихованця на виконання вимоги, при необхідності.

Громадська думка-метод, що сприяє формуванню культурно-гігієнічних навичок, культури спілкування і культури діяльності. Провідна роль в цьому процесі належить авторитетній особі. Дошкільник наслідує дії дорослого, приймаючи його точку зору як абсолютно вірну.

Виховують ситуації цілеспрямовано створюються вихователем, коли потрібно поставити дитину перед фактом вибору вчинку (запросити однолітка в гру, поділитися улюбленою іграшкою, спочатку виконати завдання, а потім продовжити гру). Це створення ситуацій, в процесі яких дошкільнику необхідно вирішити будь-яку проблему. Проблеми можуть бути різними: вибрати спосіб спілкування, спосіб організації діяльності, вибрати соціальну роль та інші. У процесі включення в ці ситуації у дітей формується певна соціальна позиція і соціальна відповідальність, які є основою для формування культури спілкування, культури діяльності.

Перемикання-методичний прийом, що полягає в непомітному для дошкільника перемиканні його діяльності з марною або шкідливою на ту, яка приносить користь, формує культуру діяльності.

Третя група методів застосовується з метою прискорення або гальмування певних дій, тобто для стимулювання дій, які необхідні педагогу для досягнення виховних цілей [34].

Заохочення-метод, що полягає у вираженні педагогом позитивної оцінки дій дошкільнят. Воно закріплює позитивні культурно-гігієнічні навички, навички

культури спілкування і діяльності. Заохочення ініціює у дошкільнят позитивні емоції, вселяє впевненість. Педагог може використовувати різні варіанти заохочень, такі як: схвалення, похвала, подяка, надання почесних прав, нагородження. Заохочення вимагає ретельного дозування і обережності, так як невміння використовувати цей метод може принести шкоду вихованню дошкільника [22].

Покарання спрямоване на попередження небажаних вчинків дошкільника під час виконання культурно-гігієнічних навичок, під час спілкування, під час здійснення спільної або індивідуальної діяльності дитини. За допомогою покарання можна викликати у дошкільника почуття провини перед собою та іншими. Використовується даний метод вкрай рідко, коли інші методи не приносять бажаного результату. Застосовувати даний метод необхідно обережно і з максимальною об'єктивністю. Покарання можуть здійснюватися тільки в тих формах, які не шкодять дитині: накладення додаткових обов'язків, позбавлення або обмеження певних прав, вираження морального осуду [20].

Змагання - метод, заснований на прагненні дошкільника показати свої вміння, навички та здібності перед іншими, а також стати лідером. Змагання дає можливість дошкільнику досягти певного успіху в діяльності і спілкуванні. Важливо, щоб змагання не перетворилося в конкуренцію, тому для старших дошкільнят необхідно ввести правила поведінки і заохотити всіх дітей за участь. За допомогою використання змагальних ситуацій на заняттях розумового характеру у дошкільнят розвиваються пізнавальна активність, розумові операції. При відповідях однолітків Дошкільнята вчать оцінювати його дії, порівнювати їх зі своїми, виявляти причини помилкових дій і на основі емоційного передбачення результатів заздалегідь коригувати власні помилки.

Вибір методів формування культури поведінки у старших дошкільнят необхідно проводити, враховуючи наступні положення: відповідність методу цілі і завданням виховання; гуманний характер методу; реальність методу; вибірковість відбору методу; тактовність застосування методу; прояв педагогом терпіння і терпимості (толерантності) при використанні методу; переважна

практична спрямованість методу в моральному вихованні дошкільнят. Ефективний результат у формуванні культури поведінки у дитини буде в тому випадку, якщо педагог буде вміло і грамотно використовувати всі методи морального виховання, тобто не ізольовано, а в комплексі, у взаємозв'язку [29].

Формування культури поведінки здійснюється за допомогою певних засобів, серед яких необхідно виділити наступні чотири групи:

- художні засоби: художня література, образотворче мистецтво, музика, кіно, відеофільми. Ця група засобів, яка сприяє емоційному забарвленню моральних явищ, які пізнає дитина;

- природа, викликаючи у дітей гуманні почуття, бажання піклуватися про тих, хто слабший, хто потребує допомоги, сприяє формуванню культури спілкування;

- власна діяльність дітей (гра, праця, вчення, художня діяльність тощо), яка сприяє усвідомленню і формуванню культури діяльності, спілкування в спільній діяльності дітей і дорослих і самих дітей;

Істотне місце в цій групі засобів належить спілкуванню. Воно, як засіб морального виховання, найкраще виконує завдання коригування уявлень про мораль і вихованні почуттів і відносин [19].

4) навколишнє оточення – соціальне середовище (сім'я, близькі дорослі, друзі, однолітки та ін.) впливає на ціннісні орієнтації дитини, тим самим активізує механізм морального виховання і впливає на формування культурно-гігієнічних навичок, культури спілкування, культури діяльності.

К. Ушинський виділив наступні кошти, що сприяють формуванню культурної поведінки дітей: моральне просвітництво, особистий приклад дорослих, переконання, педагогічний такт, заходи попередження негативних вчинків, заохочення і покарання.

Для успішного формування культури поведінки у дітей старшого дошкільного віку можна використовувати інформаційні інтерактивні засоби, які на сьогоднішній день активно впроваджуються в освітній процес дошкільних освітніх організацій.

В даний час дошкільні освітні установи використовують такі технічні засоби: комп'ютер, мультимедійний проєктор, інтерактивна дошка, ноутбук, відеомагнітофон, телевізор, принтер, сканер, магнітофон, фотоапарат, відеокамера [22].

Є різноманітні інтерактивні засоби, націлені на слухове сприйняття, увагу, пам'ять, словесно-логічне мислення та ін., які з успіхом можна використовувати при навчанні дітей дошкільного віку. Сьогодні дошкільні освітні установи активно застосовують інтерактивне обладнання, адаптоване під заняття з дітьми дошкільного віку. Це дозволяє вивести навчання на новий рівень і отримувати позитивні результати. Навчання дошкільнят стає особливо привабливим і захоплюючим.

Особливість мультимедійних та інтерактивних засобів навчання полягає в можливості надавати дітям дошкільного віку таку інформацію, яку неможливо ґрунтовно засвоїти без спеціальної апаратури [37].

Використання інтерактивної дошки підсилює можливості пред'явлення інформації, підвищує мотивацію, дозволяє зацікавити і активізувати увагу, пізнавальний інтерес дитини, а також сприяє підвищенню активності дошкільнят за рахунок можливостей спостерігати результати своєї діяльності. Працюючи з інтерактивною дошкою, Дошкільнята здійснюють спілкування у вигляді діалогу: спостереження, зіставлення, вибору, аналізу результатів, формулюють висновки, здійснюють пошук умов для реалізації поставленого завдання.

За допомогою інтерактивної дошки можна створювати навчальні, а також виховують ситуації, які уможливають самокорекцію і індивідуальну роботу дошкільника в співтоваристві з іншими дітьми.

Використовувати інтерактивну дошку можна в наступних варіантах:

- як звичайна дошка-для малювання електронною ручкою;
- як демонстраційний екран – для презентацій, показу ілюстрацій, відеофільмів;
- як сенсорний монітор, так як рух електронною ручкою по екрану рівносильно руху мишкою по монітору [41].

Ілюстрації сучасного уявлення процесів і явищ мікросвіту і макросвіту засобами мультимедіа технологій (кольору, графіки, звуку, сучасних засобів відеотехніки) дають можливість створити ефективну виховне середовище в різних видах дитячої діяльності.

Мультиплікаційний фільм є одним з ефективних засобів медіа технологій, що застосовується з метою навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Мультиплікаційний фільм як втілення метафор і алегорій, при супроводі їх перегляду дорослими, дає можливість пояснити в доступній для дитини формі безліч досить абстрактних моральних понять, якостей, причинно-наслідкових зв'язків, а головне-за допомогою образів допомогти дитині побачити світ людських взаємин, а значить-сприяти його моральному вихованню.

Засоби необхідно вибирати, враховуючи провідні завдання, вік дітей, рівень їх загального та інтелектуального розвитку, а також структурні компоненти культури поведінки.

Висновки до першого розділу

У сучасному світі, де соціальні взаємодії стають ключовим елементом формування особистості, виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку набуває особливого значення. Одним із ефективних методів цього виховання є організація спільної діяльності, що сприяє розвитку соціальних, емоційних та когнітивних аспектів. Важливо відзначити, що діти старшого дошкільного віку перебувають на стадії активного формування своєї особистості, та взаємодія з оточуючим світом має значущий вплив на цей процес. Організація спільної діяльності, що базується на взаєморозумінні та співпраці, є ідеальним полем для розвитку соціальних навичок. Вона допомагає дітям вчитися висловлювати свої думки, слухати інших, ділитися та вирішувати конфлікти.

Однак, важливо враховувати, що успішне виховання культури поведінки в умовах спільної діяльності необхідно ґрунтувати на якісних педагогічних

методах. Роль педагога у цьому процесі є надзвичайно важливою. Він повинен виступати як модель для наслідування, сприяючи формуванню етичних цінностей та навичок. Крім того, педагог повинен створити сприятливе середовище, яке сприяє розвитку креативності та взаємодії між дітьми.

Можемо зробити висновок про те, що при визначенні педагогічних умов, що впливають на формування культури поведінки в дошкільному віці важливо враховувати всі компоненти культури поведінки, вплив спілкування на культуру поведінки. До числа таких умов ми можемо віднести: розвиток комунікативної компетентності педагога, формування культури поведінки з урахуванням всіх її складових (культури спілкування, культури діяльності, культурно-гігієнічних навичок), організацію взаємодії з сім'єю.

Культура поведінки старшого дошкільника являє собою сукупність корисних для суспільства стійких форм повсякденної поведінки в побуті, в спілкуванні, в різних видах діяльності. Виділяють три групи методів виховання культури поведінки старших дошкільнят: методи виховання особистості, методи організації діяльності та досвіду суспільної поведінки, методи стимулювання поведінки і діяльності. Засоби виховання культури поведінки старших дошкільнят включають художні засоби, природу, власну діяльність дітей, навколишнє оточення. Передумова виховання культури поведінки дошкільнят є виконання вказівок дорослого, дотримання норм поведінки, зосередження на справі і доведення її до кінця.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Дослідження сформованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності

Оцінка культури поведінки старших дошкільнят здійснювалася на базі старших груп КЗ «Заклад дошкільної освіти № 3 «Дитяча Академія» та ДНЗ № 59 «Білочка». У дослідженні приймало участь 60 дітей віком від 5 до 6 років: 30 дітей КГ (контрольна група) та 30 дітей ЕГ (експериментальна група). Культура поведінки вихованців аналізувалася за наступними складовими:

- культура діяльності;
- культура спілкування;
- культурно-гігієнічні навички.

Проведення дослідження здійснювалося за допомогою спостереження за дітьми старшої групи, в природних умовах дитячого садка, протягом 5 днів.

Оцінка виховання культури діяльності у дітей старшого дошкільного віку виявлялася за наступними критеріями:

- Поведінка дитини на заняттях, під час ігор, під час трудових доручень:
1. Вміє спільно грати, працювати, займатися.
 2. Виконує обов'язки в групі дитячого садка.
 3. Вміє самостійно і своєчасно готувати матеріали і посібники до заняття, прибирає їх за собою.
 4. Вміє брати участь у спільній трудовій діяльності.
 5. Проявляє самостійність і відповідальність.
 6. Вміє доводити розпочату справу до кінця.
 7. Дбайливо ставиться до іграшок, матеріалів та інструментів.

8. Оцінює результат виконаної роботи.
9. Вміє грати, працювати, займатися в колективі, спільно.
10. Допмагає одноліткам.
11. Проявляє посидючість, наполегливість, цілеспрямованість у досягненні остаточного результату.
12. Вміє підтримувати порядок в групі, прибирати за собою іграшки та інші речі.
13. Вміє наводити порядок на ділянці дитячого садка (підмітати і очищати доріжки від сміття, взимку - від снігу, поливати пісок в пісочниці).
14. Виконує обов'язки чергових по їдальні (сервірувати стіл, прибирати його після їжі).

Виховання культури діяльності у дітей старшого дошкільного віку, як складової культури поведінки оцінюється в балах, які проставляються в залежності від самостійності і якості виконання перерахованих вище критеріїв:

0 балів - вміння і навички сформовані, але виконуються старшим дошкільником неякісно, без старанності і тільки за спонуканням і при постійному контролі дорослого;

1 бал - вміння і навички освоєні, виконуються з ретельністю, але іноді для якісного виконання старший дошкільник потребує допомоги дорослого;

2 бали - вміння та навички сформовані, старший дошкільник виконує все самостійно, якісно, проявляє ініціативу, старанність.

Інтерпретація результатів оцінки виховання культури діяльності у старших дошкільнят.

Низькому рівню виховання культури діяльності у старших дошкільнят відповідає результат від 0 до 9 балів - це означає, що вміння і навички культури діяльності сформовані. Дитина вміє утримувати в порядку місце, де він займається, грає, працює, проте доводить розпочату справу до кінця тільки при постійному контролі і допомогі з боку дорослого. Старший дошкільник небало ставиться до іграшок, речей, книг. Інтерес до змістовних занять відсутній.

Середньому рівню виховання культури діяльності у старших дошкільнят відповідає результат від 10 до 17 балів - це означає, що вміння і навички культури діяльності сформовані. Дитина вміє утримувати в порядку місце, де він займається, грає, працює, дбайливо ставиться до речей, книг, іграшок. Доводить розпочату справу до кінця, але не регулярно, іноді потрібно нагадування дорослого. Дошкільник вже усвідомлено цікавиться чимось новим, на заняттях проявляє активність.

Високому рівню виховання культури діяльності у старших дошкільнят відповідає результат від 18 до 28 балів - це означає, що вміння і навички культури діяльності сформовані. Дитина вміє утримувати в порядку місце, де він працює, займається, грає; має звичку доводити розпочату справу до кінця, дбайливо ставиться до іграшок, речей, книг. У старшого дошкільника присутній природна тяга до цікавих, змістовних занять, він дорожить власним часом і часом оточуючих його людей. Дитина в змозі регулювати свою діяльність і відпочинок.

Результати оцінки культури діяльності у дітей старшого дошкільного віку ДНЗ № 77 «Дельфін» наведені на рис. 2.1 представлений рівень культури діяльності у старших дошкільнят.

За даними нашого дослідження видно, що більшість старших дошкільнят, що становить 18 дітей ЕГ (60%) та 15 дітей (50%), має середній рівень культури діяльності. Низький рівень культури діяльності характерний для 8 дітей ЕГ (26,7 %) та 11 дітей КГ (36,7%). Найменша частка старших дошкільнят - по 4 дітей ЕГ та КГ (13,3 %) мають високий рівень культури діяльності. В цілому діти грають, працюють спільно, але більшість з них прибирає ігрове місце тільки з примусу вихователя, також часто не доводять розпочату справу до кінця.

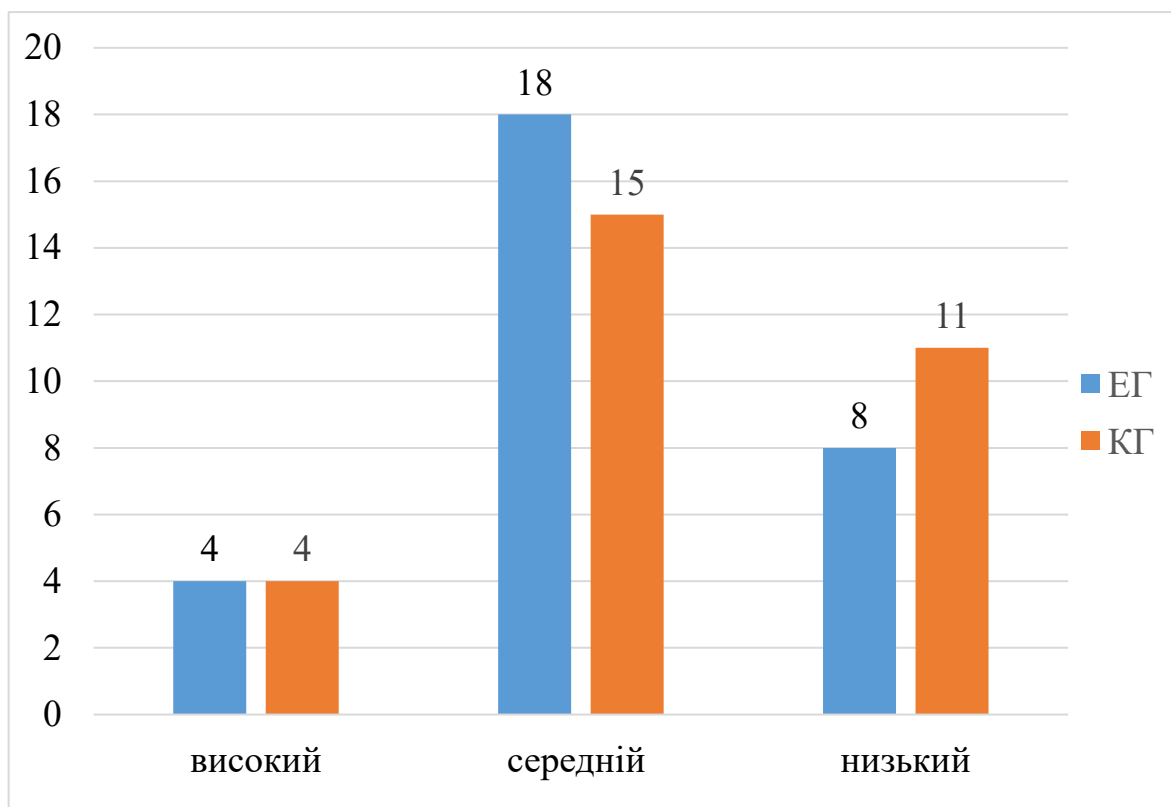

Рис. 2.1. Оцінка культури діяльності старших дошкільнят ДНЗ № 77 «Дельфін» (кількість дітей)

Спостереження за навичками культури діяльності старших дошкільнят виявило, що більшість з них вміють без допомоги дорослих організовувати спільні ігри, заняття, також вони охоче займаються будь-якої спільної трудовою діяльністю. Водночас діти не хочуть прибирати іграшки по місцях, наводити порядок в групі, роблять це тільки за допомогою вихователя або на її прохання, також діти недбало ставляться до іграшок, не акуратно ними грають.

Оцінка виховання культури спілкування старших дошкільнят ДНЗ № 77 «Дельфін» з дорослими і однолітками здійснювалася за наступними критеріями:

А). Спілкування з дорослими.

1. Звертається до дорослого по імені та по батькові, на «ви».
2. Вміє ввічливо, спокійно висловити своє бажання або прохання.
3. Часто вживає ввічливі слова.
4. Вміє розмовляти з дорослим спокійно, дивлячись йому в обличчя.
5. Вислуховує дорослого до кінця, не перебиває.

6. Вміє чекає коли дійде черга.
7. Регулює гучність голосу в залежності від ситуації спілкування і обставин (тихо під час їжі, досить голосно на заняттях).
8. Позитивно реагує на прохання і зауваження дорослого.
9. Виявляє увагу, турботу, співчуття по відношенню до дорослого.
10. Відсутні конфлікти з дорослими.
11. Переважає доброзичливий тон спілкування.
- Б). Спілкування з однолітками.
12. Вміє вітатися і прощатися.
13. Називає однолітка по імені.
14. При зверненні вживає ввічливі слова.
15. Помічає настрій однолітка.
16. Вміє не відволікати однолітка, не заважає.
17. Вважається з думкою інших дітей.
18. Вміє вислуховувати, спокійно домовлятися з іншими дітьми.
19. У спілкуванні переважають рівні і доброзичливі відносини.

Виховання культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку, як складової культури поведінки оцінюється в балах, які проставляються в залежності від самостійності і якості виконання перерахованих вище критеріїв:

0 балів - вміння і навички сформовані, але в процесі спілкування з дорослими і однолітками спостерігаються негативні прояви, скутість в спілкуванні, небажання слідувати вимогам дорослого, мовні звороти і норми звернення дошкільник використовує тільки за нагадуванням дорослого.

1 бал - вміння і навички сформовані, проте дошкільник не завжди використовує мовні звороти в спілкуванні з однолітками, іноді потрібно спонукання з боку дорослого.

2 бали - вміння і навички сформовані, в процесі спілкування з дорослими і однолітками дошкільник без нагадувань дорослого використовує ввічливі мовні звороти, проявляє уважність, інтерес.

Інтерпретація результатів оцінки виховання культури спілкування у старших дошкільнят.

Низькому рівню вихованості культури спілкування старших дошкільнят відповідає результат від 0 до 18 балів - це означає, що вміння і навички спілкування з дорослими і однолітками сформовані. Мовні звороти і норми звернення дошкільник використовує тільки за нагадуванням дорослого. При виборі способів спілкування не завжди враховує пережиті почуття і емоції однолітків. Дошкільнику необхідний постійний контроль і спонукання з боку дорослого.

Середньому рівню вихованості культури спілкування старших дошкільнят відповідає результат від 19 до 28 балів - це означає, що вміння і навички спілкування з дорослими і однолітками сформовані. Дитина більш самостійний, у нього є непоганий запас слів, що допомагає йому висловлювати свої думки і емоції. У процесі спілкування з дорослими дошкільник ґрунтується на повазі, доброзичливому контакті, співпраці, використовує відповідні норми поведінки, проте це не завжди проявляється в спілкуванні з однолітками. Іноді дитині необхідно спонукання з боку дорослого.

Високому рівню вихованості культури спілкування старших дошкільнят відповідає результат від 30 до 38 балів - це означає, що вміння і навички спілкування з дорослими і однолітками сформовані. У спілкуванні з дорослими і однолітками дошкільник передбачає виконання норм, заснованих на повазі і доброзичливості, співпраці з використанням відповідного словникового запасу і норм поведінки. При виборі способів спілкування дитина завжди враховує пережиті почуття і емоції дорослих і однолітків.

Результати оцінки виховання культури спілкування старших дошкільнят ДНЗ № 77 «Дельфін» представлені на рис. 2.2.

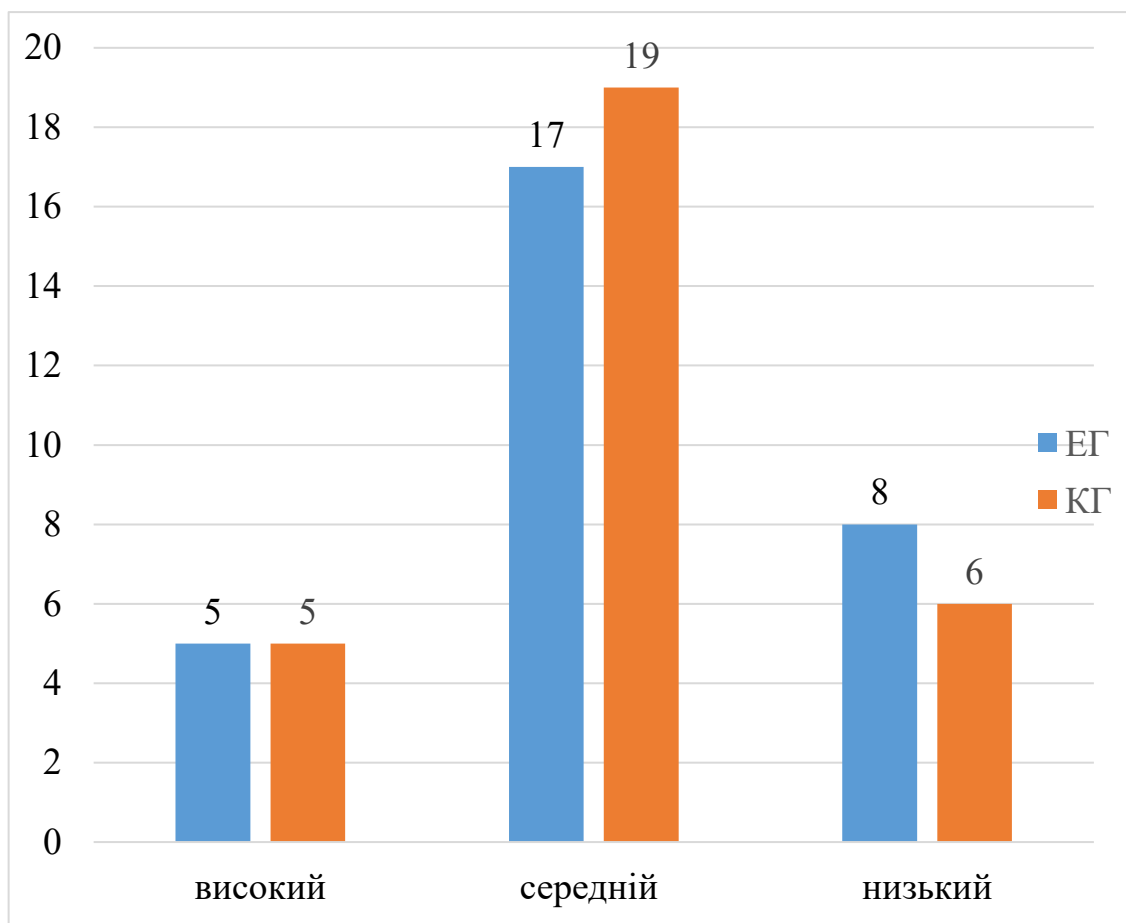

Рис. 2.2. Оцінка культури спілкування старших дошкільнят ДНЗ № 77 «Дельфін» (кількість дітей)

За даними нашого дослідження видно, що високий рівень культури спілкування характерний лише для 5 вихованців ЕГ та КГ (16,6 %). Середній рівень культури спілкування притаманний більшості вихованців, що становить 17 осіб ЕГ (56,6%) та 19 КГ (63,3%). Низький рівень культури мають 8 вихованців ЕГ (26,6 %) та 6 КГ (20 %). У процесі спостереження за старшими дошкільнятами, було виявлено, що практично всі діти вітають дорослих і шанобливо до них звертаються і ставляться, без нагадувань дорослих. У спілкуванні з однолітками велика частина вихованців в спілкуванні рідко вживають ввічливі слова, зважають на думку один одного, також діти часто не вміють вислуховувати один одного. У той же час між дітьми в групі не виникає серйозних конфліктів, в спілкуванні переважають доброзичливі стосунки.

Оцінка виховання культурно-гігієнічних навичок старших дошкільнят ДНЗ № 77 «Дельфін» здійснювалася за наступними критеріями.

А). Умивання і туалет.

1. Правильно користується милом при митті рук, обличчя.
2. Миє руки в міру забруднення.
3. Акуратно і ретельно миє руки.
4. Витирає руки, обличчя насухо рушником.
5. Користується тільки індивідуальним рушником, вішає на місце.
6. Зачісується без нагадувань.
7. Користується носовою хусткою.
8. Самостійно ходить в туалет.

Б). Прийом їжі.

9. Їсть ложкою, набираючи велику кількість їжі.
10. Правильно користується виделкою під час їжі.
11. Їсть охайно, акуратно, безшумно, з закритим ротом, ретельно пережовуючи їжу.
12. П'є зі склянки, чашки безшумно, не проливаючи рідину.
13. Користується серветкою після їжі.
14. Полоще рот після їжі.
15. Вміє поводитися за столом (сидить тихо, не кладе лікті на стіл, не заважає іншим дітям).

16. Виходить з-за столу, тихо засовує стілець, дякує за їжу.

17. Прибирає за собою посуд.

В). Одягання і роздягання.

18. Самостійно знімає і одягає окремі частини одягу.
19. Одягається і роздягається в певній послідовності і в певному порядку.
20. Стежить за своїм зовнішнім виглядом, виправляє непорядок в одязі, зачісці.
21. Вибирає собі одяг в залежності від ситуації і сезону.
22. Застібає всі гудзики.

23. Правильно поводитьься з «блискавкою», «липучками», кнопками, вміє їх самостійно застібати.

24. Зав'язує пояс, застібає ремінь.

25. Зашнуровує самостійно черевики.

26. Акуратно складає або вішає одяг.

27. Дбайливо ставиться до одягу і взуття, стежить за нею.

Виховання культурно-гігієнічних навичок у дітей старшого дошкільного віку, як складової культури поведінки оцінюється в балах, які проставляються в залежності від самостійності і якості виконання перерахованих вище критеріїв:

0 балів - вміння і навички сформовані, але виконуються дитиною неякісно, без старанності і тільки за спонуканням і при постійному контролі дорослого.

1 бал - вміння і навички освоєні, виконуються з ретельністю, але іноді для якісного виконання дошкільнику потрібна допомога дорослого;

2 бали - вміння і навички повністю освоєні, виконуються дошкільником самостійно, з ретельністю і на досить високому рівні.

Інтерпретація результатів оцінки виховання культурно-гігієнічних навичок у старших дошкільнят: низькому рівню виховання культурно-гігієнічних навичок відповідає результат від 0 до 20 балів - це означає, що вміння і навички вмивання, туалету, прийому їжі, одягання і роздягання сформовані, проте виконуються без старанності, якість виконання дій низька, присутній неакуратність, недбалість у виконанні операцій. При виникненні труднощів дитина легко відступає, прагнення до самостійності нестійке, тому необхідний постійний контроль і спонукання дорослого.

Середньому рівню виховання культурно-гігієнічних навичок відповідає результат від 21 до 30 балів - це означає, що вміння і навички вмивання, туалету, прийому їжі, одягання і роздягання сформовані. Більшу частину дій дошкільник виконує з ретельністю, самостійно, акуратно і з гарною якістю, але не регулярно, в деяких випадках шукає підтримки дорослого в оцінці правильності дій. У подоланні труднощів проявляє завзятість і наполегливість.

Високому рівню виховання культурно-гігієнічних навичок відповідає результат від 32 до 40 балів - це означає, що вміння і навички вмивання, туалету, прийому їжі, одягання і роздягання сформовані. Всі операції дитина виконує самостійно, акуратно, з ретельністю, не відволікаючись, досягаючи хорошої якості. Виникаючі труднощі дошкільник долає самостійно.

Результати оцінки культурно-гігієнічних навичок у дітей старшого дошкільного віку ДНЗ № 77 «Дельфін» наведені на рис. 2.3.

За даними нашого дослідження видно, що високий рівень культурно-гігієнічних навичок мають 12 дітей ЕГ (40%) та 13 дітей КГ (43,3 %), та ж саме кількість і склад дітей мають середній рівень культурно-гігієнічних навичок і лише 6 вихованців ЕГ (20%) та 4 дитини КГ (13,3%) мають низький рівень культурно-гігієнічних навичок.

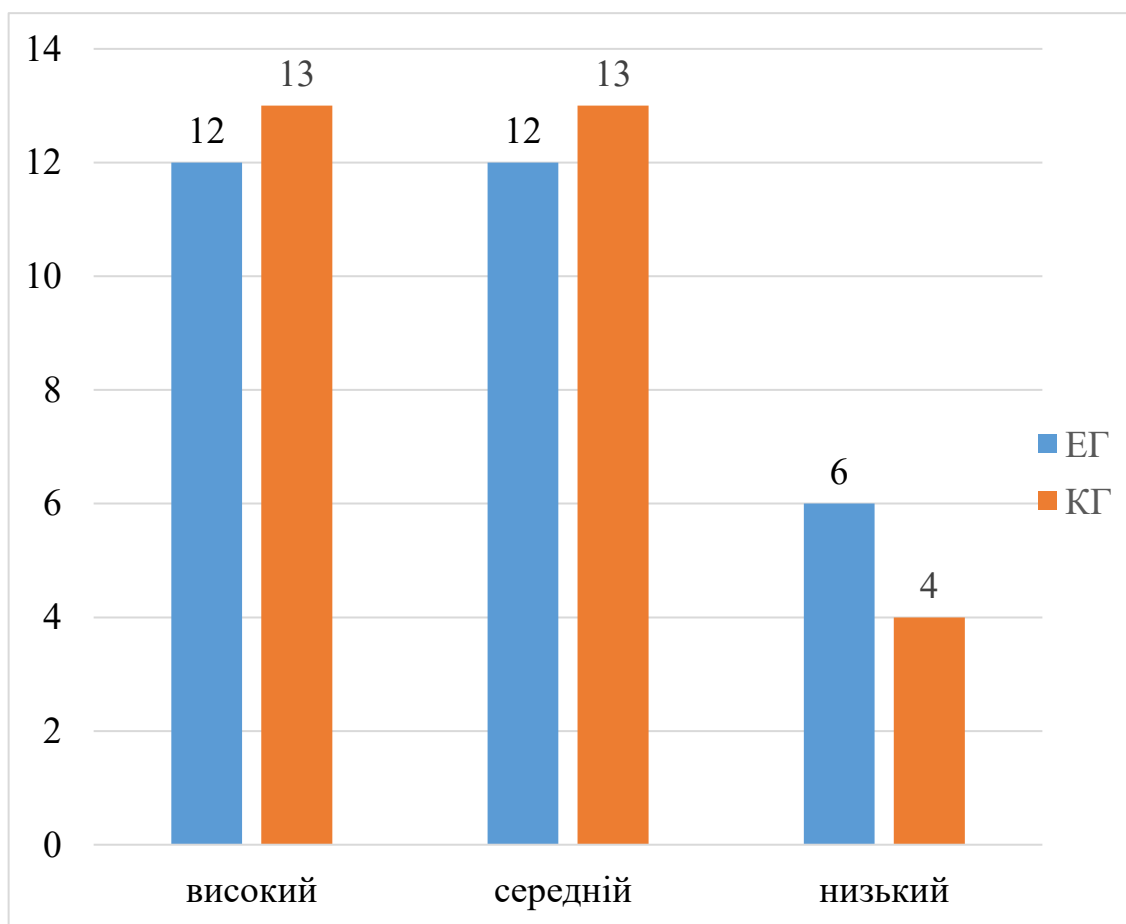

Рис. 2.3. Рівень культурно-гігієнічних навичок старших дошкільнят ДНЗ № 77 «Дельфін»

Така складова культури поведінки старших дошкільнят, як культурно-гігієнічні навички розвинена більше, в порівнянні з навичками культурної діяльності та культурного спілкування. Це пояснюється віковими особливостями старших дошкільнят, діти у віці 5-6 років в більшості своїй вже можуть самостійно здійснювати умивання і туалет, правильно приймати їжу, самостійно одягатися і роздягатися, стежити за своїм одягом.

Загальна оцінка всіх складових культури поведінки старших дошкільників ДНЗ № 77 «Дельфін» представлені на рис. 2.4.

За даними нашого дослідження видно, що більшість вихованців ЕГ та КГ мають середній рівень культури поведінки, що становить 15 дітей (50 %). У цих дітей в цілому поведінка позитивна, вони шанобливо ставляться до дорослих, досить ввічливі в спілкуванні, виконують необхідні гігієнічні процедури самостійно. Але в той же час цим вихованцям часто необхідно нагадувати про культуру поведінки з боку вихователя, вони, як правило, не доводять розпочату справу до кінця, також вони часто не можуть порозумітися зі своїми однолітками.

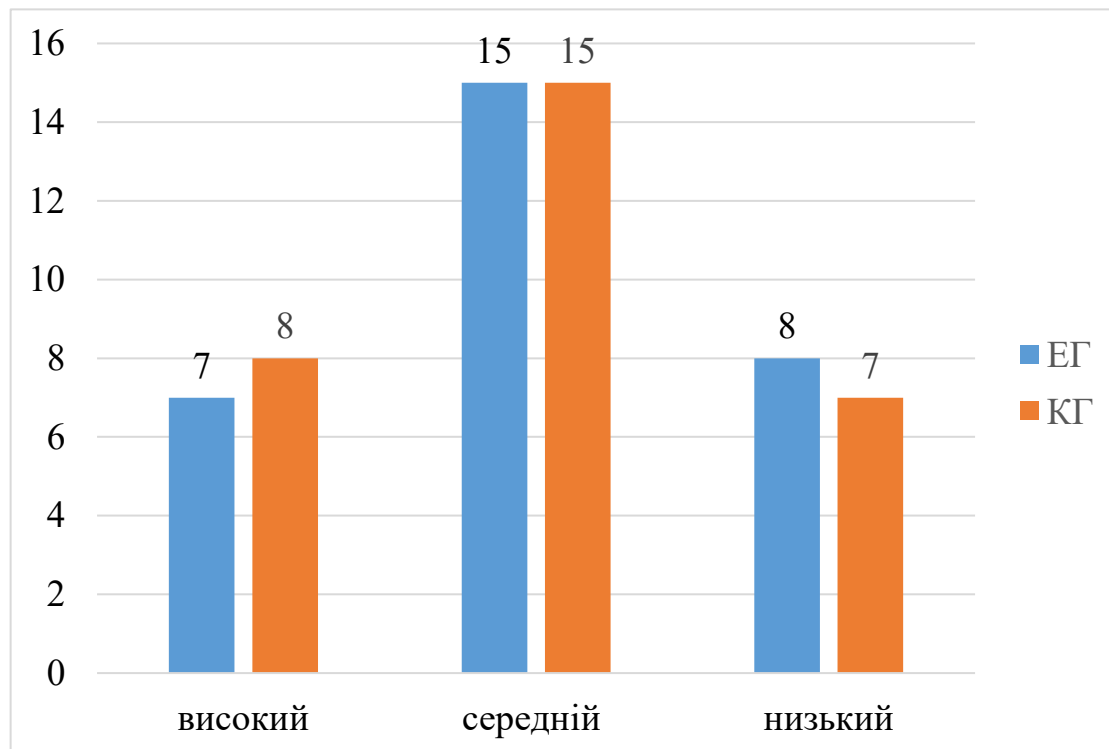

Рис. 2.4. Рівень культури поведінки старших дошкільнят ДНЗ № 77 «Дельфін»

Високий рівень культури поведінки характерний для 7 (23,3%) вихованців ЕГ та 8 (26,7%) вихованців КГ. Поведінку цих дітей можна охарактеризувати як стійка, вони ввічливі як з дорослими, так і зі своїми однолітками. У повсякденних заняттях проявляють старанність, здійснюють спільну діяльність з однолітками з доброзичливим настроєм. Також ці діти без нагадувань прибирають за собою іграшки, дбайливо ставляться до всіх речей, без нагадувань дотримуються культурно-гігієнічні навички.

Низький рівень культури поведінки характерний для 8 (26,7%) старших дошкільнят ЕГ та 7 (23,3%) вихованців КГ. Поведінка цих дітей є нестійкою і часто залежить від тієї чи іншої ситуації. Діти часто не можуть порозумітися з однолітками, вступають в конфлікти, вживають ввічливі слова на прохання вихователя, не хочуть прибирати за собою іграшки, також виконують культурно-гігієнічні навички з примусу вихователя. У спільній діяльності з однолітками поведуться досить егоїстично до них.

Таким чином, спостереження за вихованцями ДНЗ № 77 «Дельфін» у віці від 5 до 6 років виявило, що рівень культури поведінки старших дошкільнят в цілому знаходиться на середньому рівні. Більшість старших дошкільнят можуть прибрати за собою іграшки, із задоволенням здійснюють ігрову, трудову діяльності в колективі, досить ввічливі з однолітками, більше з вихователями, також ознайомлені з культурно-гігієнічними навичками, але не завжди їх виконують, для цього часто потрібно нагадування або прохання вихователя. Виходячи з цього, необхідно розробити заходи, спрямовані на підвищення рівня культури поведінки старших дошкільнят до високого рівня.

2.2 Використання сучасного дитячого відеоконтенту у вихованні культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності

В ДНЗ № 77 «Дельфін» виховання культури поведінки старших дошкільнят здійснюється практично протягом усього дня перебування їх в дитячому саду, в процесі занять, ігор, відвідування різних установ, екскурсій. В той же час варто застосовувати окремі заходи спрямованих саме на виховання культури поведінки старших дошкільнят.

На підставі проведеної оцінки розроблений комплекс заходів, по вихованню культури поведінки старших дошкільнят в ДНЗ № 77 «Дельфін», вони представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Комплекс заходів по вихованню культури поведінки старших дошкільнят

Виховання культури діяльності	Виховання культури спілкування	Виховання культурно-гігієнічних навичок
Знайомство з нормами поведінки	Знайомство з нормами спілкування	Розвиток санітарно-гігієнічних навичок
Бережливе ставлення до майна	Розвиток навичок колективізму	Розвиток навичок самообслуговування

У старшому дошкільному віці у дитини з'являються навички культури дій з предметами в іграх, праці, на заняттях, тобто в процесі діяльності. В процесі гри, занять, виконання різних трудових доручень в дитячому саду в суспільстві однолітків, дитина засвоює позитивний досвід відносин до людей, до праці, речей.

Необхідно прищеплювати дітям вміння правильно поводитися з іграшками, книгами, посібниками, особистими речами, дбайливо ставитися до громадського майна; розвивати навички вміння, пов'язані з підготовкою до майбутньої

діяльності (ігор, занять, праці), іншими словами, вчити дитину готувати робоче місце і всі необхідні предмети і матеріали, з якими він буде грати і займатися; чітко і послідовно організовувати свою діяльність, планувати час в процесі діяльності, доводити розпочате до кінця. По завершенні діяльності, привести в порядок ігрове місце, акуратно прибрати після себе, то чим користувався, скласти іграшки, книги, навчальні матеріали в такому вигляді і в такому порядку, щоб забезпечувати їх збереження і зручність використання в наступний раз [6].

Важливо вчити дітей відношенню до спільного майна, як до своєї особистої речі. Вихователю необхідно пояснити дітям: «все, що є в дитячому саду - іграшки, посуд, меблі - твоє, моє, наше, загальне, належить нам всім. Ось це треба берегти, в іншому випадку буде ні з чим грати і займатися, і в групі стане незатишно». У групі, де ця думка вселяється постійно, діти швидко опановують міцними навичками дбайливого поводження з майном.

Також дітей необхідно привчати поводитися дбайливо з навчальними посібниками, особливо книгами. Правильне поводження з матеріалами і посібниками, які необхідні для різних занять - малюванням, ліпленням, аплікацією та ін., важливе завдання в підготовці дитини старшого дошкільного віку до школи. Вихователю повинен вчити дітей економно витратити папір і клей, користуватися простими і кольоровими олівцями, пензлем і фарбами і т.д., містити все це в порядку [27].

Діти старшого дошкільного віку повинні набути навички, які допомагали б їм організувати свою діяльність, готувати все необхідне для гри, праці або заняття; визначати своє місце, щоб було зручно, не заважати одноліткам. Якщо своєчасно не виховати у дитини вміння готуватися до майбутніх справ, то відсутність цієї навички негативно позначиться і надалі, коли він стане школярем.

Дітей в старшому дошкільному віці необхідно привчати передбачити, що і як вони мають намір робити, подумки представляючи план своїх дій. У цьому віці дитина повинна знати правила, які допомагають організувати майбутню діяльність, її хід і завершення [4].

При цілеспрямованому вихованні культури діяльності у дитини з'являється звичка бути зайнятим; вміння самостійно організувати свої справи за інтересами, здатність займатися тим, чим необхідно, витрачати розумно свою енергію. Ці звички є основою для дошкільного розвитку організованості майбутнього школяра.

Кожен вид дитячої діяльності (Ігри, праця, заняття) створює сприятливі можливості для здійснення певних завдань виховання, пов'язаних з культурою поведінки старших дошкільнят.

В іграх формуються моральні почуття, моральна свідомість і моральні вчинки, колективістські навички, дружні відносини, вміння слідувати ігровим правилам, загальним задумом. На заняттях-культура навчальної діяльності, вміння поводитися відповідно до правил, дисциплінованість, організованість, повага до слова вихователя, до загального завдання. У процесі трудової діяльності-працьовитість, ощадливість, акуратність, почуття відповідальності, вміння діяти спільно, раціонально застосовувати знаряддя праці і ті вміння і навички, які забезпечують найбільшу результативність [16].

Для виховання культури діяльності у старших дошкільнят в рамках дитячого садка можна застосовувати ігри-вправи, вони дозволяють досягти єдності між уявленнями старшого дошкільника про те, як потрібно себе вести, і конкретною поведінкою. У старших дошкільнят викличуть інтерес, наприклад, ігри-вправи, які спрямовані на закріплення норм поведінки, в яких будуть використовуватися гумористичні картинки, слайди, уривки з діафільмів. Вправи у виконанні дій по показу педагога-своєрідне тренування, яка необхідна дошкільнятам для формування навичок і звичок культурної поведінки.

Наприклад, гра-вправа «кожній речі - своє місце» (супровід слайдами) допоможе виховувати акуратність, навички підтримувати порядок. Після проведення таких ігор-вправ на тему «підтримання порядку» діти старшого дошкільного віку швидше помічають безлад і намагаються усунути його без нагадування дорослих. Виховання культури спілкування здійснюється в тісному зв'язку з розвитком у дітей старшого дошкільного віку навичок колективізму.

Викликаючи у дитини прагнення до спілкування, вихователь повинен заохочувати навіть найнезначніші спроби спільних ігор дітей в групі.

З метою виховання культури спілкування, необхідно об'єднувати дітей навколо справ, які змушують їх разом радіти, переживати, відчувати почуття задоволення, проявляти доброзичливість. У цікавій, насиченою подіями життя спілкування старших дошкільнят набуває особливої стриманість. Вихователю необхідно використовувати різні прийоми, які допоможуть урізноманітнити повсякденне життя дітей. Наприклад: вранці зустріти їх привітною посмішкою, постаратися захопити цікавою іграшкою. День почався на позитивній ноті, і цей настрій зберігається у дітей протягом дня. Переповнені враженнями, діти не раз повертаються до розмови про те, що їх здивувало і схвилювало, спілкування між ними відбувається в атмосфері дружелюбності і привітності.

У дітей старшого дошкільного віку в групі дитячого садка виникає безліч причин і приводів для спілкування. Театр іграшок, пісня, заспівана на прогулянці, зібраний по квіточці букет, спонукання до обміну враженнями, змушують тягнутися до однолітків [45].

Завдання вихователя - направляти відносини дітей так, щоб ці відносини сприяли розвитку навичок колективізму. Важливо прищеплювати дитині елементарну культуру спілкування, яка допоможе йому встановлювати контакти з однолітками: вміння без крику і сварки домовлятися, ввічливо звертатися з проханням; якщо необхідно, то поступатися і чекати; ділитися іграшками, спокійно розмовляти, не порушувати гри гучним вторгненням.

Дитина в старшому дошкільному віці повинен вміти проявляти до товаришеві попереджувальність і увагу, ввічливість дбайливість і т. д.

Такі форми спілкування легше засвоюються дитиною, якщо дорослі підтримують, стежать за тим, як він поводить себе з товаришами по іграх, бути завжди охайними, помічати недоліки в своєму одязі, самотійно або за допомогою дорослих їх усувати.

Виховання культурно-гігієнічних навичок включає в себе безліч завдань, і для їх успішного вирішення необхідно використовувати цілий ряд педагогічних

прийомів з урахуванням віку старших дошкільнят: пряме навчання, показ, вправи з виконанням дій в процесі дидактичних ігор, систематичне нагадування дітям про необхідність дотримуватися правил гігієни і поступове підвищення вимог до них. Необхідно поступово домагатися від дітей точного і чіткого виконання дій в правильній послідовності.

Для більш успішного розвитку і закріплення культурно-гігієнічних навичок дітей старшого дошкільного віку можна застосовувати словесні і наочні методи в поєднанні, при цьому використовуючи спеціальні набори матеріалів по гігієнічному вихованню в дитячому саду, різноманітні сюжетні картинки, символи.

У процесі виховання культурно-гігієнічних навичок вихователь повинен повідомляти дітям різноманітні факти: про значення гігієнічних навичок для здоров'я, про послідовність гігієнічних процедур в режимі дня, давати уявлення про користь фізкультурних вправ [10].

З метою виховання різних навичок представляється можливим використовувати такий відеоконтент:

Не можна говорити погані слова. Повчальні мультики від KS Books - <https://www.youtube.com/watch?v=FbIF1GqsQjw>

Особисті кордони. Правило "стоп" - <https://www.youtube.com/watch?v=2JxDHvXNRuY>

Корисні підказки. Кругообіг добра в природі - <https://www.youtube.com/watch?v=yXEbKdpyaUk>

Повчальні мультики. Не треба ображати друзів - <https://www.youtube.com/watch?v=sIe-QK83RYQ>

Правила етикету на дитячому майданчику (навчально-виховне відео для дітей) - <https://www.youtube.com/watch?v=EsjVB31UItw>

Чемним треба бути скрізь. Слова ввічливості. Чарівні слова відкривають серця. Я досліджую світ. - <https://www.youtube.com/watch?v=3LyKssgLwHk>

Ввічливі слова | Культура спілкування | Відео для дітей - <https://www.youtube.com/watch?v=DQ3DlKi8oyw>

Вивчаємо ввічливі слова. Українська мова для дошкільнят — навчальні відео - <https://www.youtube.com/watch?v=He5QFs8MuOs>

Поросятко-рятівник з Планети Умивання - <https://youtu.be/55LFTaVjcQM>

Мишенятко-рятівник з Планети Миття Посуду - https://youtu.be/ycVsY69Ug_k

Мудрі казки тітоньки Сови – Про замазуру - https://youtu.be/6Bp_e-UP6mY

Єнотик-рятівник з Планети Чистих Рушників - https://youtu.be/H5fU1_qFArs

Мультик про зуби – Розвиваючі мультики для дітей - <https://youtu.be/W3e70fCFgyM>

Песик-рятівник з Планети Чищення Зубів - https://youtu.be/y_TzAaZjoOc

Зайчик-рятівник з Планети Прання Одягу - <https://youtu.be/2-mSJ8GtvDE?list=PLJ2-31j4oXT48JqFsFm6fSumNBjYVozcd>

Котик-рятівник з Планети Миття Рук - <https://youtu.be/UAGY9i90W-U>

Всі відомості з гігієни прищеплюються дітям в повсякденному житті в процесі різноманітних видів діяльності і відпочинку, іншими словами, протягом усього часу перебування дитини в дитячому закладі існує безліч моментів для його гігієнічного виховання.

Для успішного виховання культурно-гігієнічних навичок велике значення має зовнішній вигляд однолітків і вихователя. Необхідно враховувати те, що діти в старшому дошкільному віці стають дуже спостережливими і схильними до наслідування, тому вихователь повинен бути для них прикладом [40].

Для закріплення знань і навичок особистої гігієни можна давати дітям різні доручення, наприклад, призначити санітарів для систематичної перевірки у однолітків стану нігтів, рук, одягу, змісту особистих речей в шафі. Навички старших дошкільників прищеплюються надовго, якщо вони закріплюються постійно в різних ситуаціях. При цьому необхідно, щоб дітям було цікаво, і щоб вони могли бачити результати своїх дій.

При вихованні культури поведінки вихователь повинен дотримуватися певної послідовності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Послідовність виховання культури поведінки старших дошкільників

Етапи	завдання вихователя на певному етапі	дії вихователя на певному етапі
Привернення уваги дітей до проблеми, до належного правила і способу культури поведінки	викликати у дітей інтерес до поведінкової проблеми, а також бажання вирішити виниклу ситуацію	введення в ситуацію, розповідь вихователя або ігрового персонажа, показ інсценування, відеосюжету, картинки
Обговорення з дітьми проблеми, події, ситуації	викликати у старших дошкільнят бажання висловити свою думку, звернутися до свого особистого досвіду в аналогічній ситуації	Постановка проблемних питань, звернення до почуттів і переживань дітей, залучення прикладів з особистого досвіду (дітей в групі, самого вихователя, дітей з іншого дитячого садка), націлювання на різноманітні варіанти вирішення проблеми (як вчинити)
Формулювання правила поведінки в подібних ситуаціях і обставинах	спонукати дітей самостійно сформулювати правило і перерахувати відповідні способи поведінки, підтримувати самостійність дітей	заохочувати активність у висловлюваннях, пропонувати для обговорення різноманітні варіанти, дати остаточне формулювання правила

Наочна фіксація правил і способів його виконання	пробудити фантазію і активність дітей в пошуку форми наочної фіксації правил і способів його виконання	заохочувати ініціативу і активність дітей, надавати різноманітний матеріал для здійснення задуму і пропозицій дітей (фарби, фломастери, трафарети, картинки, символічні зображення)
Практичне розігрування ситуацій спілкування або поведінки, пов'язаних з виконанням правила	тренувати дітей в практичному виконанні правил для вирішення ситуації	створити проблемно-ігрову обстановку, залучити дітей в ситуацію спілкування, при необхідності підтримати у виборі способу вирішення проблемної ситуації, а потім включити дітей в обговорення
Емоційне завершення ситуації	закріпити позитивне, а також емоційне враження дітей, направити їх на самостійне виконання правила	висловити своє задоволення діями дітей і закінчити емоційним моментом-піснею (наприклад «від посмішки в спілкуванні і поведінці стане всім світліше») або загальною грою

Вихователь повинен завжди підтримувати прагнення старших дошкільнят виконувати правила культури поведінки. Ігрова діяльність створює сприятливі можливості для пізнання навколишнього світу і дає дитині в яскравій, доступній і цікавій формі уявлення про те, як прийнято себе вести в тій чи іншій ситуації, змушує задуматися над своїми поведінковими манерами [24].

Таким чином, комплекс заходів по вихованню культури поведінки старших дошкільнят включає виховання всіх її складових: культури діяльності, культури спілкування, культурно-гігієнічних навичок. Для цього необхідно здійснити знайомство старших дошкільнят з нормами, поведінки, нормами спілкування. З метою виховання культури поведінки необхідно виховувати дбайливе ставлення до майна, розвивати навички колективізму, також санітарно-гігієнічні навички та навички самообслуговування.

Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню рівня культури поведінки у старших дошкільнят, що позитивно позначитися на них в майбутньому.

2.3 Ефективність використання сучасних технологій у формуванні культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності

Повторна оцінка культури поведінки старших дошкільнят після проведення занять з використанням повчального відеоконтенту здійснювалася на базі старших груп ДНЗ №77 «Дельфін». В дослідженні приймало участь 60 дітей віком від 5 до 6 років: 30 дітей КГ (контрольна група) та 30 дітей ЕГ (експериментальна група). Культура поведінки вихованців аналізувалася за наступними складовими:

- культура діяльності;
- культура спілкування;
- культурно-гігієнічні навички.

Проведення дослідження здійснювалося за допомогою спостереження за дітьми старшої групи, в природних умовах дитячого садка, протягом 5 днів.

Результати оцінки культури діяльності у дітей старшого дошкільного віку ДНЗ № 77 «Дельфін» після проведення занять з використанням повчального відеоконтенту наведені на рис. 2.5 представлений рівень культури діяльності у старших дошкільнят.

За даними нашого дослідження видно, що в ЕГ має тенденцію до зростання високий рівень культурно-гігієнічних навичок вихованців на 10%. В той же час спостерігаємо стабільність показнику кількості дітей з середнім рівнем культурно-гігієнічних навичок. Низький рівень культурно-гігієнічних навичок показали на 10% менше дітей з ЕГ.

Таким чином, проведені спостереження за вихованцями ДНЗ № 77 «Дельфін» у віці від 5 до 6 років дає нам можливість стверджувати, що використання повчального відеоконтенту під час проведення тематичних занять сприяє підвищенню рівня культури поведінки старших дошкільнят в цілому.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі подано теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання актуального наукового завдання щодо виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності. Теоретико-методичне вирішення полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов означеної проблеми. Результати проведеного педагогічного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених на початку дослідження завдань та дали підставу для формулювання таких висновків:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясовано стан розроблення проблеми щодо виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності та конкретизовано сутність основних понять дослідження.

Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку базується на ряді теоретико-методичних основ, що враховують фізіологічні, психологічні та соціокультурні особливості цього вікового періоду. Орієнтація на повагу до особистості дитини та визнання її прав на самовираження та саморозвиток. Забезпечення сприятливого середовища для розвитку особистісних якостей, формування внутрішньої мотивації та самоповаги. Розгляд дитини як частини системи, де взаємодіють внутрішні і зовнішні чинники. Розвиток всіх аспектів особистості: соціальний, емоційний, когнітивний та фізичний. Врахування особливостей розвитку дітей старшого дошкільного віку та адаптація методик та завдань до їхнього рівня розвитку.

Використання знань про особливості етапів психічного розвитку для побудови ефективних стратегій виховання. Залучення дітей до вивчення культурних традицій та цінностей, формування поваги до спільного спадку та загальних норм поведінки. Стимулювання розвитку моральних цінностей та етичного сприйняття світу. Організація спільних групових та індивідуальних дій для розвитку соціальних навичок. Використання методів розвивальної гри для

формування культури спілкування та співпраці. Важливість прикладу дорослих як основного засобу передачі культури поведінки. Формування позитивного імітаційного зразка та використання вихованцями навичок, отриманих від дорослих.

Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини та адаптація виховних стратегій до їхніх потреб та можливостей. Сприяння розвитку та самовираженню індивідуальних талантів. Ці теоретико-методичні основи взаємодіють та взаємопоєднуються для створення ефективної системи виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Важливо пам'ятати, що цей процес вимагає систематичності, терпіння та постійного вдосконалення з боку педагогів та батьків.

2. Розроблено критерії та показники виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності. Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності може бути оцінене за допомогою різних критеріїв та показників: здатність дитини ефективно взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими, виявлення соціальної врівноваженості, здатність до конструктивної взаємодії в групі, участь у спільних іграх та завданнях, виявлення емпатії, розуміння та вираження власних емоцій та емоцій інших, здатність спілкуватися з іншими дітьми та дорослими, правильна вимова, використання мовленнєвих засобів, здатність контролювати свої емоції та поведінку, виявлення внутрішньої дисципліни, повага та прийняття різниці в інтересах, переконаннях і характерах інших дітей, дотримання правил групи, розуміння значення норм та обов'язків.

3. Виявлено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов використання сучасних технологій виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності.

Використання відеоконтенту може бути важливим інструментом при вихованні культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Відеоматеріали не лише привертають увагу дітей, але й дозволяють візуалізувати приклади

правильної поведінки та сприяють ефективній передачі цінностей і навичок. Вибір відео, які вказують на правила взаємодії в групі, вирішення конфліктів, важливість співпраці та різні аспекти культури поведінки. Організація перегляду мультфільмів разом з дітьми і обговорення ситуацій, що виникають у відео. Використання навчальних відеоігор для вирішення завдань, пов'язаних з культурою поведінки. Залучення дітей до спільних вправ, які відображають віртуальні ситуації взаємодії та співпраці.

Створення імітаційних сценаріїв, де діти можуть досліджувати та відтворювати ситуації, пов'язані з культурою поведінки. Використання адаптивної реальності (AR) для візуалізації правил етикету та інших аспектів культури поведінки. Перегляд коротких фільмів, які пропонують реальні приклади взаємодії та вирішення конфліктів. Обговорення історій, які можуть служити важливими уроками про те, як краще вести себе в різних ситуаціях. Фіксація позитивних прикладів взаємодії та співпраці під час групових занять. Спільний перегляд відеороликів, які демонструють командну роботу та взаємодопомогу. Створення коротких відеороликів із завданнями для розвитку навичок саморегуляції та управління емоціями. Використання відеоконтенту для навчання дітей виражати свої почуття та реагувати на емоційні ситуації. Використання записів рольових ігор для відтворення ситуацій, які демонструють правильні форми поведінки та взаємодії. Обговорення інтеракцій та пошук варіантів відмінностей у виконанні завдань.

Важливо, щоб використання відеоконтенту було доповнено активними обговореннями та рефлексіями з боку педагогів та батьків. Також важливо дотримуватися принципу обмеженого часу екранного перегляду та обираючи відповідного відеоконтенту, який відповідає цілям виховання культури поведінки дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Айзенбарт, М. Формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності. (Дис. канд. пед. наук). Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, Одеса. 2016.
2. Алексеєнко Т.Ф. Мотивація соціальної поведінки та механізми її формування. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. Випуск 14, книга І. 2010. С. 12–22.
3. Артемова С. Організація взаємин дітей у грі. *Дошкільне виховання*. 2012. № 6. С. 3–6.
4. Білан О. І. Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку. Львів, 1996. - 40 с.
5. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світоч, 2006. 304 с.
6. Богуш А. М. Компетентніший підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі. *Реалізація європейського досвіду компетентнішого підходу у вищій школі України* : НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України. К.: Педагогічна думка, 2009. С. 271-281.
7. Гарбар С. В. Виховання основ культури поведінки дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 75'2020. С. 34-39
8. Гарбар С. Педагогічні умови виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 37, том 1, 2021. С. 253-260.
9. Гончаренко А. Педагогічні умови становлення гуманних взаємин старших дошкільників : автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2003. 22 с.

10. Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі : зб. наук. праць / [за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська]. Полтава : Видавець Шевченко Р. В., 2018. Вип. 2. 213 с.
11. Желан А. В. Формування культури поведінки дітей дошкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2014. Випуск 1.45 (106). Педагогічні науки. С.20-24
12. Заболоцька С. І. Психологічні умови розвитку моральних форм поведінки у навчально-ігровій діяльності дошкільників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Нац. ун-т «Остроз. Акад». Острог, 2013. 20 с.
13. Заячківська М. В. Діагностика вихованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку у різновікових групах. Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. праць / ред. кол. В. П. Андрущенко (голов. ред.) та ін. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2010. С. 68 – 74.
14. Іванчук С. Готовність майбутніх вихователів до формування екологічно доцільної поведінки у дітей дошкільного віку як результат фахової підготовки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць*. 2021. №3 (102). С. 123 - 135
15. Колонтаєвська С. Особливості формування культури поведінки старшого дошкільного віку. URL.: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/10576/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%A1%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf>
16. Кононко О. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ : Стилос, 2015. 336 с.
17. Корінна Г.О. Формування соціальної поведінки дітей на етапі дошкільного дитинства: теоретичний аспект питання. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 15. Т. 1. 2019. С. 125-128

18. Лякішева А.В. Соціальна поведінка та групова взаємодія: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 368 с.
19. Максимів Н. Педагогічні умови формування гуманних взаємин в ігровій діяльності дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*, 5 (105), 2022. С. 117-121. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-5-105-24>
20. Меркулова Н. В., Котляр А. С. Формування культури поведінки у дошкільників в умовах роботи з різновіковими групами як педагогічна проблема. URL.:
http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/971/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%20%20%D0%9C%D0%B5%D1%80%D0%BA%D1%83%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9D.%20%D0%92.,%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%8F%D1%80%20%D0%90.%20%D0%A1..pdf
21. Микляева Я. В. Дошкільна педагогіка: теорія виховання дошкільнят: навч. посібник для студентів вищих. пед. навчань, закладів. Київ, Академвидав, 2013.
22. Миськова Н.М. Підготовка майбутніх вихователів до формування у старших дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.004. Хмельницький, 2018. 23 с.
23. Михайлова А. І. Організація роботи з дітьми різновікових груп : методичний посібник для вихователів дошкільних закладів. Харків : Видавництво «Ранок», 2008. 64 с.
24. Михальська С. А. Особливості розвитку етичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, 2017 (39), 157–166. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-39.157-166>
25. Пихтіна Н. Негативна поведінка у старших дошкільників: особливості вияву, методика та результати вивчення. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education №24 2020 р., кн. 2. С.124 - 140.*

26. Пихтіна Н. П. Особливості попередження ситуативних негативних проявів у поведінці старших дошкільників. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 352 - 358

27. Пихтіна Н.П. Виховання культури поведінки старших дошкільників як превентивна основа попередження негативних проявів у їх поведінці. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 10. С. 161-165.

28. Пісарєва О. Особливості взаємодії дитини-дошкільника з однолітками. *Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2011. № 1 (7). С. 231-240.

29. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ, Академвидав, 2004. 501 с.

30. Про дошкільну освіту: Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 21.07.2023).

31. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>.

32. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.

33. Про освіту : Закон України від 05.09.2023 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. № 178-179 (27 верес.). С. 10–22.

34. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.

35. Проект Стандарту вищої освіти України : 012 Дошкільна освіта (магістр). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>.

36. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.

37. Скрипник Н. І. Психолого-педагогічні засади виховання гуманних взаєностосунків у дітей старшого дошкільного віку : монографія. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. 53 с.

38. Смолянко Ю. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10–11 берез. 2017 р.). Харків : Центр пед. дослідж., 2017. С. 75–78.

39. Смолянко Ю. М. Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Чернігів : Десна Поліграф, 2016. 152 с.

40. Смолянко Ю. М., Єсипчук М. О. Проблема виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності. *Вісник науки і освіти*. № 8 (14) вересень. Київ, 2023 р. С. 779-790;

41. Смолянко Ю. М., Єсипчук М. О. Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в умовах організації спільної діяльності. ФОП «Баликіна», м. Чернігів, 2023 р. 78 с.

42. Смолянко Ю., Рой А. Педагогічні умови формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. 6, 22–27, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.6.4>

43. Федорова М. А. Виховання культури поведінки у дітей 6–7-го років життя (в умовах навчально-виховного комплексу “школа – дитячий садок”) : дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук / Федорова Марія Анатоліївна. Житомир, 2005.

44. Федорова М.А. Виховання культури поведінки у дітей 6-7-го років життя (в умовах навчально-виховного комплексу «школа – дитячий садок»). Морально-етичні засади формування зростаючої особистості: [монографія] / за ред. проф. М. В. Левківського. Житомир: ЖДУ, 2008. С. 128-142.

45. Федорова М.А. Методичні основи виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. *Розвиток наукових досліджень 2005*:

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Полтава: «Інтерграфіка», 2005. Т.5. С.111-114.

46. Федорова М.А. Особливості становлення культури поведінки старших дошкільників та першокласників шестирічного віку. <http://eprints.zu.edu.ua/1271/1/05fmashv.pdf>

47. Шишова І. О. Корекція порушень поведінки дошкільників. Наукові записки. Серія «Педагогічні науки». Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 103. 2012. С. 387–394.

48. Шишова О. М. Психолого-педагогічні чинники розвитку соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. (Дис. канд. пед. наук). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ. 2012.

49. Ввічливі слова | Культура спілкування | Відео для дітей. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DQ3DIKi8oyw> (дата звернення: 11.12.2023 р.).

50. Вивчаємо ввічливі слова. Українська мова для дошкільнят – навчальні відео. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=He5QFs8MuOs> (дата звернення: 11.12.2023 р.).

51. Єнотик-рятівник з Планети Чистих Рушників. URL: https://youtu.be/H5fUl_qFArs (дата звернення: 11.12.2023 р.).

52. Зайчик-рятівник з Планети Прання Одягу. URL: <https://youtu.be/2-mSJ8GtvDE?list=PLJ2-31j4oXT48JqFsFm6fSumNBjYVozcd> (дата звернення: 11.12.2023 р.).

53. Корисні підказки. Кругообіг добра в природі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yXEbKdpyaUk> (дата звернення: 11.12.2023 р.).

54. Котик-рятівник з Планети Миття Рук. URL: <https://youtu.be/UAGY9i90W-U> (дата звернення: 11.12.2023 р.).

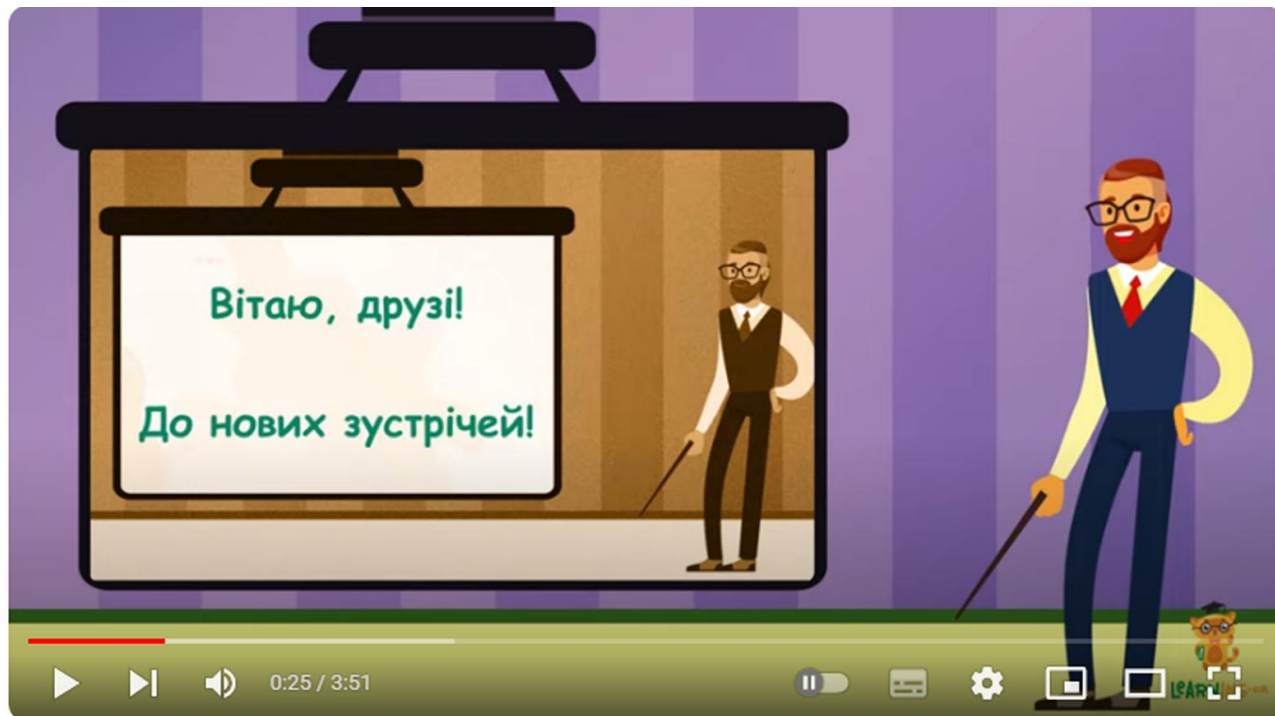
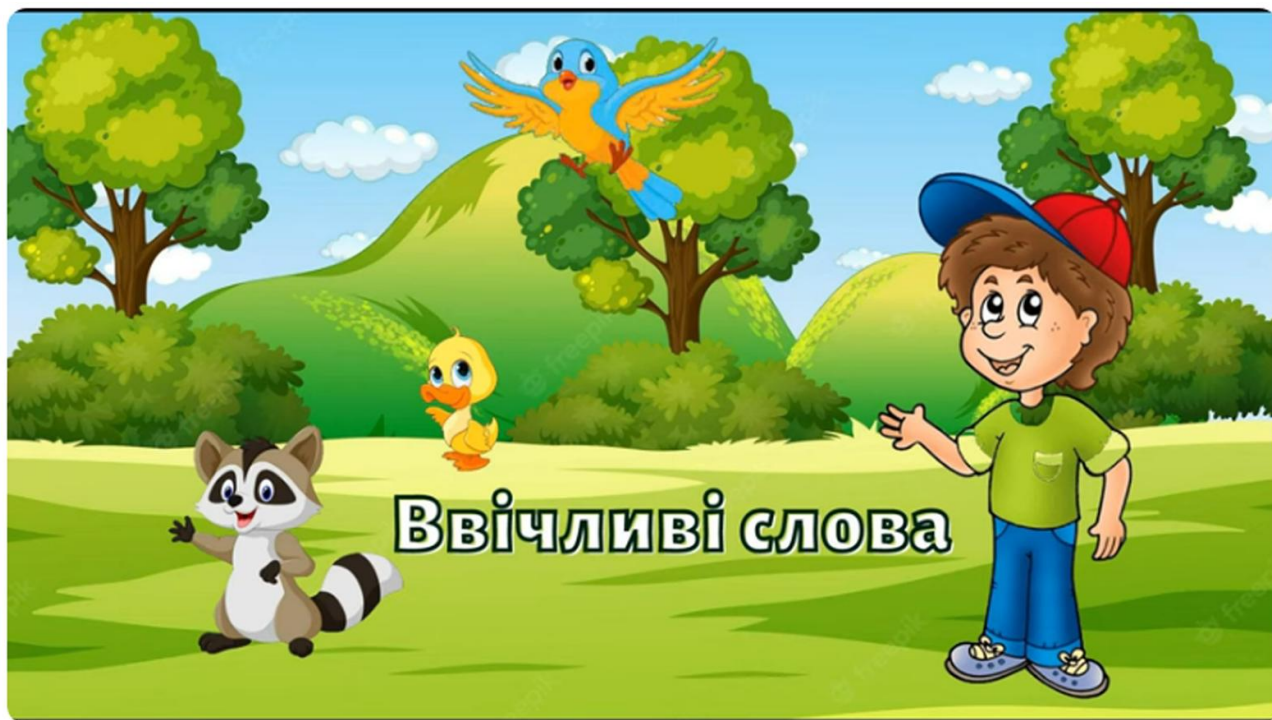
55. Мишенятко-рятівник з Планети Миття Посуду. URL: https://youtu.be/ycVsY69Ug_k (дата звернення: 11.12.2023 р.).

56. Мудрі казки тітоньки Сови – Про замазуру. URL: https://youtu.be/6Bp_e-UP6mY (дата звернення: 11.12.2023 р.).

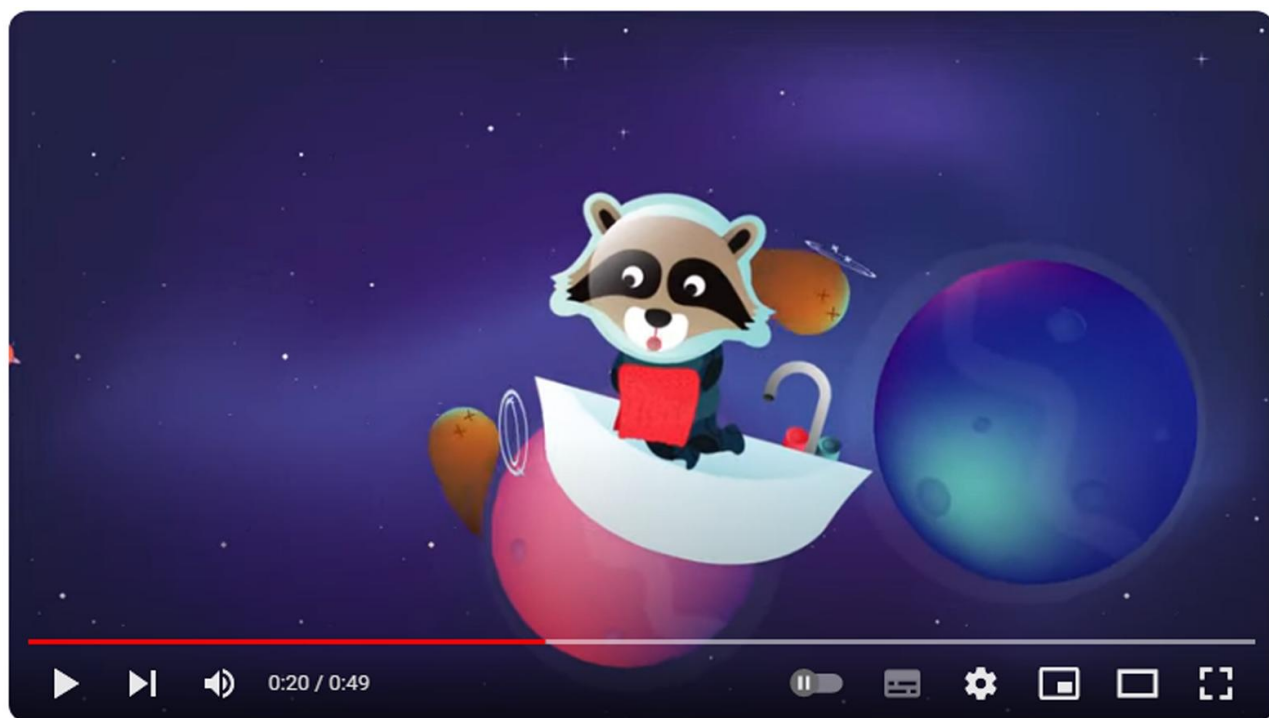
57. Мультитик про зуби – Розвиваючі мультики для дітей. URL: <https://youtu.be/W3e70fCFgyM> (дата звернення: 12.12.2023 р.).
58. Особисті кордони. Правило "стоп". URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2JxDHvXNRuY> (дата звернення: 12.12.2023 р.).
59. Песик-рятівник з Планети Чищення Зубів. URL: https://youtu.be/y_TzAaZjoOc (дата звернення: 12.12.2023 р.).
60. Повчальні мультики від KS Books. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FbIF1GqsQjw> (дата звернення: 12.12.2023 р.).
61. Повчальні мультики. Не треба ображати друзів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sIe-QK83RYQ> (дата звернення: 12.12.2023 р.).
62. Поросятко-рятівник з Планети Умивання. URL: <https://youtu.be/55LFTaVjcQM> (дата звернення: 12.12.2023 р.).
63. Правила етикету на дитячому майданчику (навчально-виховне відео для дітей). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EsjVB31UItw> (дата звернення: 12.12.2023 р.).
64. Чемним треба бути скрізь. Слова ввічливості. Чарівні слова відкривають серця. Я досліджую світ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3LyKssgLwHk> (дата звернення: 12.12.2023 р.).

ДОДАТКИ

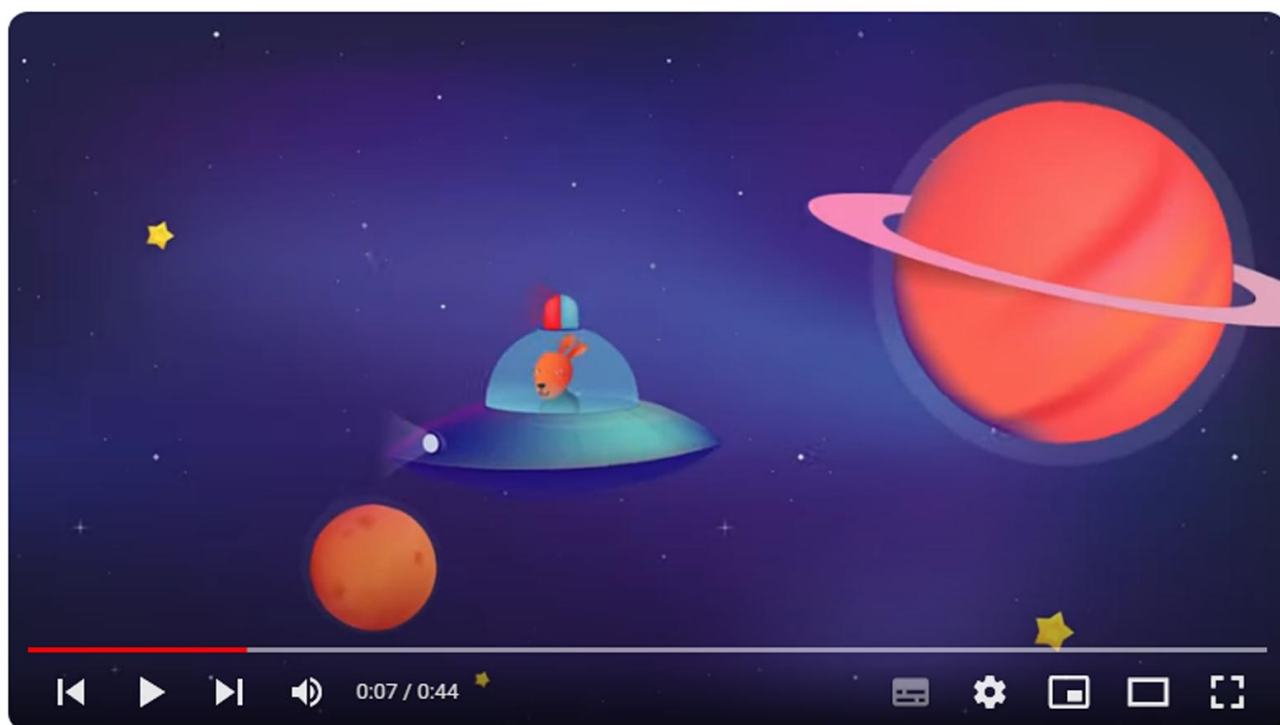
Додаток А. Колаж корисних посилань

Вивчаємо ввічливі слова. Українська мова для дошкільнят — навчальні відео

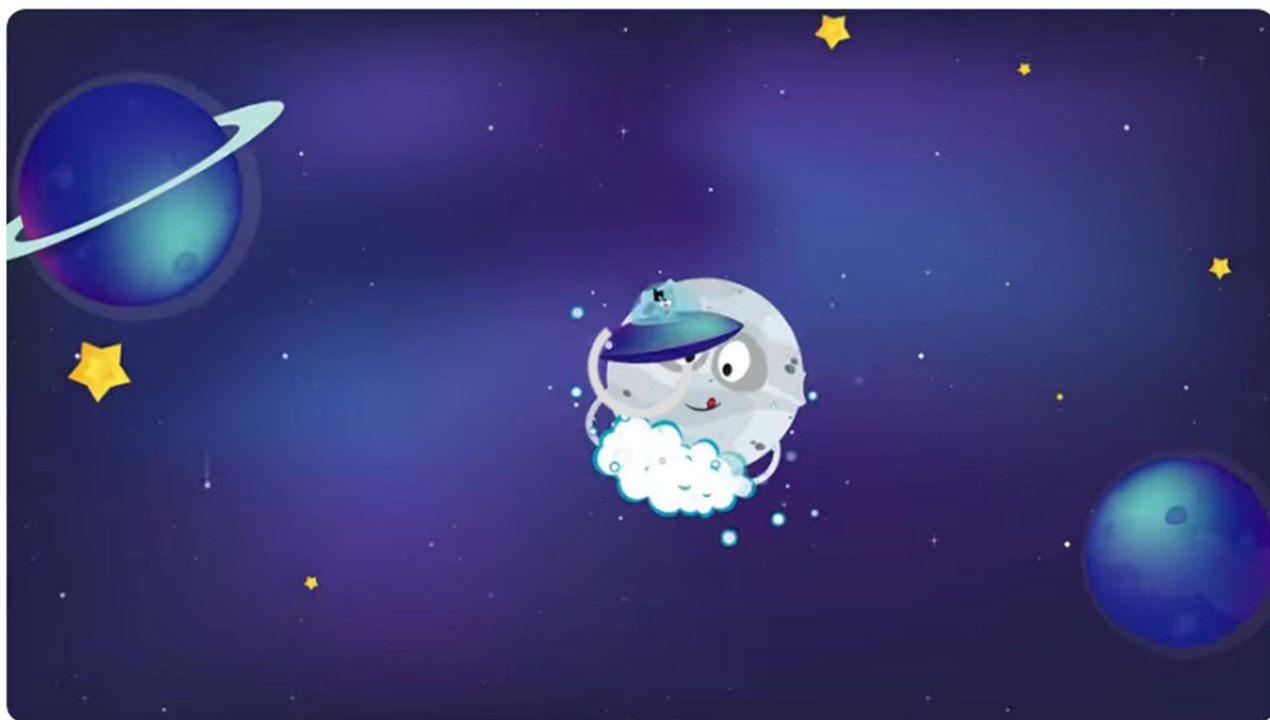
Єнотик-рятівник з Планети Чистих Рушників

Зайчик-рятівник з Планети Прання Одягу

Корисні підказки. Кругообіг добра в природі

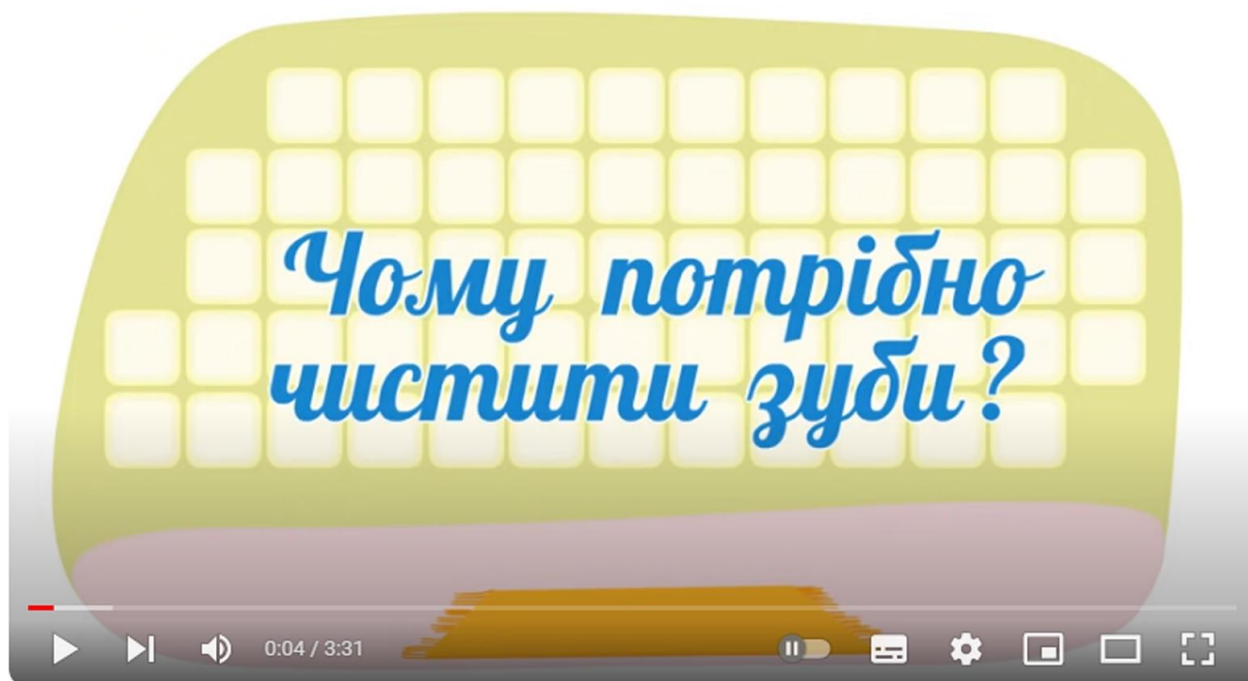
Котик-рятівник з Планети Миття Рук

Мишенятко-рятівник з Планети Миття Посуду

Мудрі казки тітоньки Сови - Про замазуру (Уроки тетушки Совы) серия 36

Навіщо чистити зуби? Мультимедіа про зуби - Розвиваючі мультики для дітей

Особисті кордони. Правило "стоп"

Не можна говорити погані слова. Повчальні мультики від KS Books

Повчальні мультики. Не треба ображати друзів

